

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Studijní obor: Mediální studia

Diplomová práce

2023

Bc. Tomáš Vladyka

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Studijní obor: Mediální studia

**Prvky propagandy ve vyobrazení černobylské havárie
v československém tisku**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Tomáš Vladyka

Studijní program: Mediální a komunikační studia

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Pavel Suk, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. 07. 2023

Tomáš Vladyka

Bibliografický záznam

VLADYKA, Tomáš. *Prvky propagandy ve vyobrazení černobylské havárie v československém tisku*. Praha, 2023. 73 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Mgr. Pavel Suk, Ph.D.

Rozsah práce:

115 912 znaků

Abstrakt

26. dubna 1986 se v ukrajinském Černobyly odehrála nejhorší jaderná havárie v dějinách lidstva. Kromě masivních ztrát na lidských životech (odhaduje se, že nepřímo na následky radiace zemřely statisíce lidí) měla havárie devastující dopady na přírodu ze širokého okolí.

V první části své práce pomocí odborné literatury popisuji realitu, jak k havárii skutečně došlo, jak probíhala a jaké měla následky. Následně prostřednictvím analýzy článků v dobovém československém tisku (Rudé právo - ústřední deník KSČ; Týdeník aktualit - vydávala v tehdejší ČSSR sovětská Tisková agentura novosti) přináším komplexní obraz o tom, jak byla černobylská havárie podána československým čtenářům v porovnání s realitou. Vyobrazení havárie je zkoumáno také v dobovém zpravodajství Československé televize. Za účelem komparace vyobrazení havárie na Západě dále analyzuji články The New York Times.

Část práce je také zaměřena na průzkum archivních fondů ÚV KSČ, díky kterému se a vyvrátí či potvrdí hypotéza, že se zde nachází důkazy o pokynech novinářům, jak o havárii měli psát.

Abstract

On 26 April 1986, the worst nuclear accident in human history took place at Chernobyl in Ukraine. In addition to the massive loss of human lives (it is estimated that hundreds of thousands of people died indirectly as a result of radiation), the accident had devastating effects on nature far and wide.

In the first part of my thesis, I use literature to describe the reality of how the accident actually occurred and what its consequences were. Then, through an analysis of articles in the Czechoslovak press of the time (Rudé právo - the central daily of the Communist Party of Czechoslovakia; Týdeník aktualit - published in Czechoslovakia by the Soviet Novosti Press Agency), I present a comprehensive picture of how the Chernobyl accident was presented to Czechoslovak readers in comparison with reality. The depiction of the accident is also examined in contemporary Czechoslovak television coverage. In order to compare the depiction of the accident in the West, I further analyze articles in The New York Times.

Part of the thesis also focuses on an examination of the archival holdings of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia to refute or confirm the hypothesis that there is evidence of instructions to journalists on how they should write about the crash.

Klíčová slova

Černobyl, havárie, propaganda, československý, tisk

Keywords

Chernobyl, accident, propaganda, czechoslovak, press

Title/název práce

Elements of propaganda in the depiction of the Chernobyl accident in the Czechoslovak press

Použité zkratky

ČÚTI	Český úřad pro tisk a informace
FÚTI	Federální úřad pro tisk a informace
IAEA	Mezinárodní agentura pro atomovou energii
JE	Jaderná elektrárna
MAAE	Mezinárodní agentura pro atomovou energii
MRU	Radiační mimořádné události
NYT	The New York Times
RP	Rudé právo
SNS	Společenství nezávislých států
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SUJB	Státní úřad pro jadernou bezpečnost
SURO	Státní úřad radiační ochrany
ÚV KSČ	Ústřední výbor komunistické strany Československa
ÚV KSSS	Ústřední výbor komunistické strany Sovětského svazu
WANO	World Association of Nuclear Operators

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Mgr. Pavlu Sukovi, Ph.D. za jeho vstřícnost, nápomocnost, ochotu a rady při konzultování této práce.

Obsah

1	Úvod.....	10
2	Černobylská havárie.....	12
2.1	Černobylská elektrárna.....	12
2.2	Popis událostí v JE Černobyl z 26. 4. 1986.....	13
2.3	Důsledky černobylské havárie na obyvatele	16
2.4	Cesty expozice lidí	17
2.5	Důsledky černobylské havárie na životní prostředí.....	18
3	Československý tisk po roce 1969 a v období přestavby v 80. letech.....	20
3.1	Systém řízení médií v Československu po roce 1969	20
3.2	Orientace sdělovacích prostředků a požadavky na osobnost novináře	22
3.3	Československá média v období přestavby v 80. letech.....	24
3.4	Propaganda.....	26
4	Vyobrazení černobylské havárie v československých médiích a informace z archivu KSČ	29
4.1	Informace z archivů KSČ o černobylské havárii.....	29
4.2	Černobylská havárie v dobovém zpravodajství Československé televize	36
4.3	Zobrazení černobylské havárie v Rudém právu	40
4.4	Zobrazení černobylské havárie v Týdeníku aktualit.....	49
4.5	Zobrazení černobylské havárie v New York Times – komparace.....	53
5	Závěr	60
	Summary.....	62
	Použitá literatura a zdroje	64
	Teze Diplomové práce	68
	Seznam příloh	71

1 Úvod

Téma své diplomové práce jsem si zvolil, protože černobylská havárie ovlivnila životy milionů lidí a ovlivňuje je dodnes. Černobylská havárie a její následky a události s ní spojené zasáhly celý svět a nasmazatelně se zapsaly do historie. Havárie si bezprostředně vyžádala 29 lidských obětí v kratším a statisíce obětí v delším období. Zasažené skupiny obyvatelstva jsou vzhledem k dlouhodobým účinkům ionizujícího záření nepřetržitě sledovány dodnes, stejně tak zasažené území. Na sledování se podílí mezinárodní organizace, které se zapojily i do odstraňování následků škod. Na základě této havárie byla přijata řada mezinárodních úmluv a doporučení zaměřených na provoz jaderných elektráren, ale i systémy ke zvládnutí „radiační mimořádné události“ (dále jen RMU).¹

Dalším významným důsledkem černobylské havárie byla ztráta důvěry v tyto zdroje u obyvatelstva. Podobnou krizi důvěry je možné vysledovat i při havárii jaderné elektrárny TMI, která téměř zastavila stavbu jaderných elektráren v USA téměř na 3 desetiletí. Nebo v případě havárie elektrárny Fukušima, po které několik zemí vyhlásilo nucený odklon od jádra (Německo), nebo že stávající provozované elektrárny již nebudou nahrazovat novými (Švýcarsko).²

Po černobylské havárii bylo zahájeno mnoho dalších mezinárodních programů. Pozornost si zaslouží např. projekty kontroly bezpečnosti pořádané Mezinárodní agenturou pro atomovou energii pro každý typ sovětského reaktoru. Tyto iniciativy jsou podpořeny také finančně, kdy na podobné projekty byla vynaložena pomoc západních zemí v celkové výši téměř 1 miliardy dolarů na více než 700 projektů souvisejících s bezpečností v zemích bývalého východního bloku.³

Dalším výsledkem je Úmluva o jaderné bezpečnosti přijatá ve Vídni v roce 1994, která má za cíl celosvětově dosáhnout vysoké úrovně jaderné bezpečnosti, mj. zavedením a udržováním účinné ochrany v jaderných zařízeních proti potenciálnímu radiačnímu riziku a zabráněním vzniku havárií s radiologickými důsledky nebo jejich omezením, pokud vzniknou. Stranami úmluvy jsou všechny země EU.⁴

---

¹ SUJB: Havárie Černobylské elektrárny 35 let poté. Online. SUJB, 2021 [citováno 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/2021/Havarie_Cernobyl_-_35_let_pote.pdf. str. 15

² SUJB: Havárie Černobylské elektrárny 35 let poté. Online. SUJB, 2021 [citováno 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/2021/Havarie_Cernobyl_-_35_let_pote.pdf, str. 15

³ SUJB: Havárie Černobylské elektrárny 35 let poté. Online. SUJB, 2021 [citováno 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/2021/Havarie_Cernobyl_-_35_let_pote.pdf te.pdf. str. 11

⁴ SUJB: Havárie Černobylské elektrárny 35 let poté. Online. SUJB, 2021 [citováno 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/2021/Havarie_Cernobyl_-_35_let_pote.pdf

V první části práce je popsána černobylská havárie, jak k ní došlo, jak probíhala a jaké měla důsledky. V druhé části se obsahovou analýzou dobových médií pokouším přinést náhled na události, jak je publikovala dobová media v Československu. Pro účely komparace s vyobrazením havárie v československých médiích analyzuji i to, jak o událostech informoval americký list The New York Times a zkoumám, jakým způsobem psal o události, jejíž průběh je popsán v první kapitole práce. Při sběru dat byla použita metoda excerptce a při zpracovávání textů z dobových periodik budu používat obsahovou analýzu.

Prvním cílem této práce je prozkoumat, jak se československý tiskový systém vypořádal se zobrazením černobylské havárie a jaké prvky propagandy byly použity k ovlivnění veřejného mínění, a to především ve vybraných novinových článcích a televizních reportážích z doby bezprostředně po havárii. Druhým cílem práce je ověřit hypotézu, zda existují důkazy (v tomto případě záznamy v národním archivu) o tom, že novináři měli pokyny o tom, jak psát o černobylské havárii.

2 Černobylská havárie

V této kapitole popíšu informace o Černobylské elektrárně, události, které se odehrály v průběhu havárie a po ní. Následně uvedu důsledky havárie jaderné elektrárny na obyvatelstvo a životní prostředí.

2.1 Černobylská elektrárna

Černobylská jaderná elektrárna ležící asi 130 km severně od hlavního města Ukrajiny Kyjeva sestávala ze čtyř provozních bloků, z nichž v každém pracoval jaderný reaktor typu RBMK 1000. Čtvrtý blok jaderné elektrárny Černobyl byl uveden do provozu v prosinci 1983 jako poslední v řadě.

K pochopení důvodů havárie je potřeba krátce vysvětlit technická specifika černobylského reaktoru, ve kterém došlo k havárii. Před havárií bylo provozováno v sovětských jaderných elektrárnách celkem 14 takových bloků s reaktorem RBMK 1000. Štěpná řetězová reakce v reaktorech RBMK 1000 probíhá v palivu, jehož základem je kysličník uranu izotopem. Palivové články z tohoto materiálu jsou umístěny v tlakových kanálech, jimiž prochází chladicí voda. Všechny tlakové kanály jsou umístěny v grafitovém moderátoru, v němž se vysokoenergetické neutrony ze štěpení zpomalí na energii nižší, s níž jsou poté schopny vyvolat další štěpení paliva. Tomuto konstrukčnímu celku říkáme aktivní zóna. Podstatným rysem reaktoru RBMK-1000 je kladný dutinový (parní) teplotní koeficient reaktivity. V praxi to znamená, že s rostoucím množstvím páry se zvyšuje množství neutronů v aktivní zóně a tím i počet štěpení jader atomů uranu, roste výkon a opět se tak zvyšuje teplota i množství páry. Aby se tento proces nekontrolovaně nerozvíjel, je třeba regulačními tyčemi (jsou schopny absorbovat ve zvýšené míře vznikající neutrony) celý proces řídit tak, aby bylo při dosažení provozního výkonu reaktoru dosaženo rovnováhy mezi vznikem neutronů a jejich spotřebou pro udržení reaktoru v nepřetržitém chodu. Hovoříme o tom, že kladná reaktivita, která vzniká v aktivní zóně reaktoru, je kompenzována velkým počtem absorpčních tyčí systému regulace výkonu.⁵ Reaktor čtvrtého havarovaného bloku (RBMK-1000) byl moderován grafitem a chlazen vodou, která procházela tlakovými kanály s palivem a absorpčními tyčemi sloužícími k regulaci výkonu a havarijnímu odstavení reaktoru. Podstatným nepříznivým rysem tohoto

---

⁵ Kolektiv: Patnáct let od havárie v Černobyli – důsledky a poučení. Online. SUJB 2001. [citováno 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/15let_od_havarie_Cernobyli.pdf, str. 10

reaktoru z hlediska jaderné bezpečnosti je kladný dutinový teplotní koeficient reaktivity, což znamená, že s rostoucím množstvím páry v aktivní zóně se zvyšuje násobící schopnost neutronů v reaktoru, tedy množství neutronů v aktivní zóně, a tím se zvyšuje i počet štěpených jader atomů uranu, tím pádem dochází k nárůstu výkonu a opět se zvyšuje teplota a množství páry. Chybějící samoregulační vlastnost a kladná reaktivita vznikající v aktivní zóně musí být kompenzována velkým počtem regulačních tyčí v systému regulace výkonu.⁶

Reaktory typu VVER se v mnoha sovětských jaderných elektrárnách osvědčily, a proto byly pro elektrárnu v Černobylu původně vybrány. V mocenských kuloárech však reaktory VVER prohrály v konkurenci s reaktory RBMK, které používaly ke zpomalení reakce grafit a jako chladicí kapalinu vodu. Reaktory RBMK měly výkon 1000 megawattů, dvakrát vyšší než VVER. A byly nejen výkonnější, nýbrž i levnější na výstavbu a provoz. Zatímco reaktory VVER vyžadovaly obohacený uran, reaktory RBMK byly navrženy tak, aby fungovaly s téměř přírodním uranem-238, s úrovní obohacování pouhých 2 až 3 % uranu-235. V neposlední řadě se reaktory RBMK daly stavět na místě z prefabrikátů, které se vyráběly i ve strojírenských závodech, jež se nespécializovaly na výrobu vysoce přesných zařízení pro jaderný průmysl. Pro stranické vedení v Moskvě měla tato situace jen samá pozitiva. Zatímco zbytek světa si vybral reaktory VVER, SSSR volil většinou, ale ne výhradně, typ RBMK. Elektrárnu v Černobylu strhnul nový sovětský trend. Konstrukteři tvrdili, že reaktory RBMK jsou tak bezpečné, že se náklady dají dále snížit jejich budováním bez betonové ochranné stavby, která by v případě selhání reaktoru dokázala zadržet záření. Černobyl tak dostal reaktory, ale bez ochranných staveb. Hlasy proti se sice ozývaly, ale byly umlčeny nebo ignorovány.⁷

2.2 Popis událostí v JE Černobyl z 26. 4. 1986

Den před havárií bylo zahájeno odstavení 4. bloku z provozního výkonu s ohledem na plánovanou opravu. Před odstavením reaktoru měl být proveden celkem běžný experiment, který měl vyzkoušet funkci nového regulátoru magnetického pole rotoru a ověřit, jestli bude turbogenerátor po rychlém uzavření přívodu páry do turbíny schopen při svém setrvačném doběhu ještě zhruba 40 vteřin napájet proudem čerpadla havarijního chlazení. Experiment měl

---

⁶ Státní úřad pro jadernou bezpečnost, Státní ústav radiační ochrany, 10 let od havárie jaderného reaktoru v Černobylu – důsledky a poučení. Online. SUJB a SURO, 1996 [citováno 2023-06-20]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/10let_od_Cernobylu.pdf, str. 6

⁷ PLOKHY, Serhii. Černobyl: historie jaderné katastrofy. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-756-5462-5. str. 40

proběhnout podle následujícího schématu⁸:

- a. snížení výkonu reaktoru na 25-30 % (700-1000 MWt), což je nejnižší výkon, při kterém je povolen provoz tohoto typu reaktoru,
- b. odstavení prvního ze dvou turbogenerátorů připojených k reaktoru,
- c. odpojení systému havarijního chlazení (pokud by nebylo odpojeno a začalo v souladu s předpisy působit v průběhu testu, byly by výsledky měření nevěrohodné),
- d. přerušování přívodu páry ke druhé turbíně; tento krok měl zároveň být signálem pro systém havarijní ochrany k automatickému odstavení reaktoru.

Experiment byl od počátku pojímán jednoznačně jako elektroenergetická záležitost, nevýznamná z hlediska jaderné bezpečnosti, a řídili jej elektrotechnici, nikoli specialisté na provozní režimy a jadernou bezpečnost. Na rozdíl od plánu probíhal experiment následovně: Snižování výkonu reaktoru začalo 25. dubna ve 13:00. Ve 13:05 byl výkon snížen na polovinu a byl odstaven první turbogenerátor. Krátce poté byl odpojen systém havarijního chlazení. Následně bylo na neplánovanou žádost energetického dispečinku další snižování výkonu pozastaveno téměř na devět hodin. Během této doby zůstal systém havarijního chlazení odpojen. Průběh dalších událostí to sice příliš neovlivnilo, ale svědčí to o postoji provozního personálu k dodržování provozních předpisů. Ty samozřejmě delší provoz bez připraveného havarijního dochlazování nepovolují. Časový odklad způsobil, že experiment převzala k provedení nová směna, která na něj nebyla připravena.⁹

Řetězcem následných událostí došlo 26. dubna v 1:24 ke dvěma výbuchům. První výbuch odhodil a posunul horní betonovou desku reaktoru o váze 1000 tun. Ke druhé explozi došlo o 2 až 3 vteřiny později, její přesná příčina nebyla objasněna. Část aktivní zóny reaktoru byla rozmetána, včetně paliva a hořícího grafitu, střešní část budovy reaktoru byla zničena. Na střeše turbínové haly a v prostorách reaktorové haly propukl požár. Ten byl lokalizován a o 3 hodiny později se zdál být uhašen. Po několika hodinách ale znovu vzplanul grafitový moderátor a přes veškeré úsilí se jej uhasit nedařilo. Požár v podstatě samovolně dohasl až 14. května.¹⁰

⁸ Kolektiv: Patnáct let od havárie v Černobylu – důsledky a poučení. Online. SUJB 2001. [citováno 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/15let_od_havarie_Cernobylu.pdf, str. 11

⁹ Kolektiv: Patnáct let od havárie v Černobylu – důsledky a poučení. Online. SUJB 2001. [citováno 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/15let_od_havarie_Cernobylu.pdf, str. 12

¹⁰ SUJB, SURO: 10 let od havárie jaderného reaktoru v Černobylu – důsledky a poučení. Online. SUJB a SURO, 1996. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/10let_od_Cernobylu.pdf, str. 12

Exploze, která roztrhla nádobu černobylského reaktoru, a následný požár, který začal 26. dubna 1986 a trval 10 dnů, měly za následek bezprecedentní únik radioaktivních materiálů do životního prostředí. IAEA charakterizovala tuto událost jako největší jadernou katastrofu v lidské historii. Po výbuchu reaktoru a během následného požáru, který trval až do 10. května 1986, uniklo do životního prostředí velké množství radionuklidů. Havárie způsobila radioaktivní spad větší než výbuchy jaderných zbraní v Hirošimě a Nagasaki a než většina jednotlivých testů jaderných zbraní.¹¹

O rozsahu katastrofy obřích rozměrů ale ještě celý následující den svět netušil. Nevěděli to ani obyvatelé Pripjati, která leží pouhé 3 km od elektrárny. A Sovětský svaz dál zarytě mlčí. První signál o tom, že se v Černobyli něco stalo zaznamenala až 7. dubna ráno při rutinním měření radioaktivity obsluha elektrárny Forsmak ve Švédsku (asi 110 km od Černobyli). Pracovníci totiž našli radioaktivní částice na svém oblečení.¹²

Stopová množství radionuklidů byla měřitelná téměř na celé severní polokouli. První signály úniku radionuklidů zachytilo Švédsko 27. 4. 1986. Mírné opoždění zpráv z Finska bylo způsobeno stávkou personálu monitorovacích stanic, která byla však po oznámení podezření na havárii přerušena a personál se vrátil do práce. Po prošetření, že nejde o havárii na žádné ze švédských jaderných elektráren, se pozornost zaměřila na blízké sovětské elektrárny. Podle směru větru připadala v úvahu zejména jaderná elektrárna Ignalino v Litvě. Ke zjištění, že jde o černobylskou jadernou elektrárnu, napomohlo vyhodnocení amerických družicových snímků. Z těchto snímků byla později, podle oblasti spáleného lesa, odhadnuta dávka, která může takovýto efekt způsobit, a tedy i velikost úniku. Švédští odborníci již 28. dubna 1986 na základě vlastních měření odhadli, o jak velkou nehodu se jedná.¹³

Radioaktivita se po havárii v Černobyli začala rychle šířit. „Nahrály“ jí v tom zejména povětrnostní podmínky, kvůli nimž jedovatý mrak do týdne zahalil většinu Evropy (včetně ČSSR) i část Asie. Do 2. května zavál vítr radioaktivní látky i nad Británií a Irsko, nejsilnější úroveň radiace ale zůstávala v dnešním Bělorusku.¹⁴

---

¹¹ Dědictví Černobyli: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. Online. Praha: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_CZ.pdf. str. 6

¹² PRACHAŘ, František, Marian BALOG, Veronika KYNČLOVÁ, Štěpán ŠIMŮNEK a Saša MALACHOVSKÝ. Zkáza Černobyli: 1986-2016. Praha: Czech News Center, 2016. ISBN 978-80-87033-40-1. str. 7-8

¹³ SUJB, SURO: 10 let od havárie jaderného reaktoru v Černobyli – důsledky a poučení. Online. SUJB a SURO, 1996. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/10let_od_Cernobylu.pdf. str. 10

¹⁴ PRACHAŘ, František, Marian BALOG, Veronika KYNČLOVÁ, Štěpán ŠIMŮNEK a Saša MALACHOVSKÝ. Zkáza Černobyli: 1986-2016. Praha: Czech News Center, 2016. ISBN 978-80-87033-40-1. str. 25

2.3 Důsledky černobylské havárie na obyvatele

Radionuklidy, které způsobují ozáření, se k člověku dostávají různými cestami. Mluvíme proto o expozičních cestách. Radionuklidy, nacházející se v ovzduší a radionuklidy, které se z ovzduší usadily na povrchu země, vegetace, budov nebo komunikací, ozařují člověka zevně. Velikost ozáření závisí na druhu radionuklidu – přesněji řečeno na druhu a energii vysílaného záření a na poločasu přeměny daného radionuklidu a dále na tom, jak dlouho člověk pobývá venku nebo uvnitř budov.¹⁵ Část personálu obsluhy bloku a havarijních pracovníků byla 26. dubna 1986 zasažena vysokými dávkami externího gama záření, následkem čehož 28 z nich zemřelo během prvních čtyř měsíců na následky ozáření a tepelných popálenin a dalších 19 zemřelo do r. 2004.¹⁶

Přijímání potravy kontaminované radioaktivním jódem mělo u obyvatel kontaminovaných oblastí Běloruska, Ruska a Ukrajiny za následek významné dávky postihující štítnou žlázu. Dávky ozáření štítné žlázy u obyvatel města Pripjat' situovaného v blízkosti černobylské elektrárny byly významně sníženy včasnou distribucí tablet stabilního jódu. Pití mléka od krav, které se živily kontaminovanou trávou bezprostředně po havárii, bylo jednou z hlavních příčin vysokých dávek ozáření štítné žlázy u dětí a také důvodem, proč se u tolika dětí následně rozvinul karcinom štítné žlázy.¹⁷

O zdravotních důsledcích černobylské katastrofy bylo za dvacet let od nehody shromážděn veliký objem dat. Tyto důsledky můžeme dělit na bezprostřední a pozdní. O bezprostředních účincích stačí pojednat velmi stručně, neboť z hlediska veřejného zdraví převládá význam pozdních účinků. Lze jen shrnout, že celkem u 134 osob (účastníků záchranných operací) byla diagnostikována a potvrzena akutní nemoc z ozáření, 28 z nich zemřelo v časném období. Z přežívajících zemřelo v období 1987-2004 pro různé příčiny 19 osob, z nichž asi jen u 5 lze předpokládat možnou souvislost příčiny smrti s předchozím ozářením. Skupina přežívajících je dále pozorně sledována, jak o tom svědčí podklady shromážděné na jednání Vědeckého výboru UNSCEAR v září 2005. V ostatních sledovaných populacích akutní nemoc z ozáření

---

¹⁵ SUJB, SURO: 10 let od havárie jaderného reaktoru v Černobylu – důsledky a poučení. Online. SUJB a SURO, 1996. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/10let_od_Cernobylu.pdf, str.12

¹⁶ Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. Online. Praha: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_CZ.pdf, str. 7

¹⁷ Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. Online. Praha: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_CZ.pdf, str. 9

pozorována nebyla.¹⁸ Zvýšený výskyt leukémií bývá dalším významným indikátorem zvýšeného ozáření populací. Poměrně vysoké absolutní riziko na jednotku dávky a nízký spontánní výskyt působí příznivě pro statistický průkaz jejich vyššího výskytu. K tomu přistupuje poznatek z japonských studií, že doba latence je poměrně krátká a nejvyšší výskyt je v časovém okně 5-15 let po expozici.¹⁹ Psychosociálními důsledky byly postiženy desetitisíce až statisíce lidí a určité strádání může pokračovat v závažné míře po mnoho let. Protiopatření směřující k omezení ozáření mohou být dokonce pro zjištění emocí kontraproduktivní. Problém, jak se nejlépe vypořádat s těmito účinky a jak je minimalizovat není vyřešen, významným preventivním krokem je včasná a přesná informace o aktuální radiační situaci a věrohodné doporučení, jak se chovat.²⁰

2.4 Cesty expozice lidí

Radionuklidy, které unikají do prostředí, se k člověku dostávají různými cestami. Při tom je člověk exponován ionizujícímu záření, a proto mluvíme o expozičních cestách. Radionuklidy, nacházející se v ovzduší a radionuklidy, které se z ovzduší usadily na povrchu země, vegetace, budov, komunikací apod. ozařují člověka zevně. Velikost ozáření závisí na druhu radionuklidu – přesněji řečeno na druhu a energii vysílaného záření a na poločasu přeměny daného radionuklidu, dále na tom, jak dlouho člověk pobývá venku nebo uvnitř budov, jak silné stěny budovy mají, jak se větrá apod.²¹

Radionuklidy z ovzduší jsou člověkem vdechovány a jsou zdrojem vnitřního ozáření. Dávka z inhalace (vdechnutí) závisí na stejných faktorech jako byly uvedeny pro dávku ze zevního ozáření, navíc závisí na fyzikálně chemických vlastnostech daných radionuklidů. Dalším zdrojem vnitřního ozáření jsou radionuklidy, které se dostaly do potravního řetězce a jsou člověkem požitý (ingesce). Nejdříve, z hlediska časového sledu po uvolnění do prostředí při havárii, to jsou radionuklidy, které z ovzduší vypadávají ve formě suchého nebo mokrého spadu s deštěm do vody a na povrch vegetace a člověkem mohou být požitý s pitnou vodou nebo s nedostatečně očištěnou zeleninou či ovocem. Z povrchu vegetace se ovšem radionuklidy

---

¹⁸ Klener Vladislav a Ladislav: Zdravotní následky černobylské katastrofy. Online. SUJB 2006. [citováno 2023-06-23]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Zdravotni_nasledky_Cernobylu.pdf

¹⁹ Klener Vladislav a Ladislav: Zdravotní následky černobylské katastrofy. Online. SUJB 2006. [citováno 2023-06-23]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Zdravotni_nasledky_Cernobylu.pdf

²⁰ Klener Vladislav a Ladislav: Zdravotní následky černobylské katastrofy. Online. SUJB 2006. [citováno 2023-06-23]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Zdravotni_nasledky_Cernobylu.pdf

²¹ Kolektiv: Patnáct let od havárie v Černobylu – důsledky a poučení. Online. SUJB 2001. [citováno 2023-06-15]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/15let_od_havarie_Cernobylu.pdf, str. 8

dostávají k hospodářskému zvířectvu a odtud zpět k člověku přes mléko nebo maso. Z půdy se kořenovou cestou dostávají některé radionuklidy do vegetace, a tak opět kolují v potravním řetězci.

2.5 Důsledky černobylské havárie na životní prostředí

Hodnocení dopadů černobylské havárie na životní prostředí a na člověka vychází z kritérií daných základními přístupy ochrany před ionizujícím zářením. Po explozi 26. dubna docházelo po 10 dnů k velkým únikům radionuklidů ze 4. bloku černobylského reaktoru. Tyto úniky obsahovaly radioaktivní plyny, kondenzované aerosoly a velké množství částic paliva. Více než 200 000 čtverečních kilometrů v Evropě bylo kontaminováno a více než 70 % této plochy bylo ve třech nejvíce zasažených zemích – v Bělorusku, Rusku a na Ukrajině. Usazování se výrazně lišilo a bylo zvýšeno v místech, kde přšelo v době, kdy přecházela kontaminovaná masa vzduchu.²² K usazení většiny radioizotopů stroncia a plutonia došlo v okruhu 100 km od zničeného reaktoru, a to z důvodu větších rozměrů částic. Oblak z hořícího reaktoru rozptýlil nad velkou částí Evropy četné množství radioaktivních materiálů, zejména radionuklidy jódu a cesia. Radioaktivní jód -131, který nejvíce zasahuje štítnou žlázu, má krátký poločas rozpadu (8 dnů) a z větší části se rozpadl během několika týdnů po havárii. Radioaktivní cesium-137, které přispívá jak k vnějším, tak vnitřním dávkám, má mnohem delší poločas rozpadu (30 let) a v mnoha částech Evropy je stále měřitelné v půdě a některých potravinách.

V průběhu roku 1986 i později byla v obydlených a rekreačních oblastech vlivem větru, deště a lidských činností včetně dopravy a čištění ulic značně snížena povrchová kontaminace radioaktivními materiály. Jedním z důsledků tohoto procesu byla sekundární kontaminace kanalizačního systému a uskladnění odpadních vod.²³ Radioaktivita z Černobylu kontaminovala povrchové vodní systémy v oblastech blízko elektrárny i v mnoha jiných částech Evropy. Počáteční kontaminace byla způsobena v první řadě přímým usazováním radionuklidů na hladinách řek a jezer, kde převažovaly radionuklidy s krátkým poločasem rozpadu (především 131I).²⁴

Počáteční příjem radioaktivního jódu u ryb byl prudký, ale koncentrace aktivity rychle klesala

²² Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. Online. Praha: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_CZ.pdf, str. 16

²³ Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. Online. Praha: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_CZ.pdf, str. 16

²⁴ Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. Online. Praha: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_CZ.pdf, str. 20

především vlivem rozpadu. Bio akumulace radiocesiumu ve vodním potravním řetězci vedla ke značným koncentracím aktivity u ryb v nejvíce postižených oblastech a některých jezerech až v daleké Skandinávii a Německu. Vzhledem k velké vzdálenosti Černého a Baltického moře od Černobylu a stupně nařazení v těchto systémech byly koncentrace aktivity v mořské vodě mnohem nižší než ve sladké vodě.²⁵

Pro zmírnění negativních důsledků havárie zavedly sovětské úřady a později úřady Společenství nezávislých států (SNS) širokou škálu krátkodobých a dlouhodobých ekologických protiopatření. Tato protiopatření zahrnovala obrovské lidské, finanční a vědecké prostředky.²⁶ Dekontaminace osad v kontaminovaných oblastech SSSR během prvních let po havárii Černobylu byla úspěšná ve snižování externích dávek, pokud implementaci předcházelo náležité posouzení nápravných prací. Při dekontaminaci však vznikl problém s likvidací vzhledem ke značnému množství vzniklého nízko-aktivního radioaktivního odpadu. Nesledovala se sekundární kontaminace vyčištěných pozemků radionuklidy z okolních ploch.²⁷

Nejefektivnějším zemědělským protiopatřením v prvních fázích bylo vyloučení kontaminované trávy z pastvin z potravy zvířat a vyřazení mléka na základě údajů z monitorování radiace. V některých postižených zemích se úspěšně provádělo krmení zvířat „čistým“ krmivem. Tato protiopatření však byla pouze částečně efektivní při snižování příjmu radioaktivního jódu prostřednictvím mléka vzhledem k tomu, že po havárii chyběly včasné informace a potřebné reakce, zejména u soukromých farmářů.²⁸ Ozáření radionuklidy uvolněnými po havárii mělo četné akutní negativní účinky na rostliny a zvířata žijící v oblastech s vysokou expozicí, tzn. do vzdálenosti 20–30 km od míst úniku. Mimo tuto uzavřenou zónu nebyly u zvířat a rostlin hlášeny žádné akutní účinky vyvolané radiací.²⁹

---

²⁵ Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. Online. Praha: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_CZ.pdf, str. 21

²⁶ Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. [Praha]: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_CZ.pdf, str. 21

²⁷ Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. [Praha]: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_CZ.pdf, str. 21

²⁸ Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. [Praha]: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_CZ.pdf, str. 21

²⁹ Dědictví Černobylu: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. [Praha]: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [citováno 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_CZ.pdf, str. 23

3 Československý tisk po roce 1969 a v období přestavby v 80. letech

Období uvolnění a snah o demokratizaci společnosti označované jako Pražské Jaro bylo ukončené takzvanou normalizací. Nové vedení KSČ provedlo konsolidaci komunistického režimu a pokusilo se o systematické mocenské obnovení kontroly nad celou společností. Šlo o kombinaci policejních represí a vyvolávání existenčního tlaku. Byla zahájena celková očista strany a v lednu 1970 KSČ zahájila stranické prověrky. Hlavním kritériem prověrek bylo odmítnutí reforem pražského jara a kladný postoj k intervenci v srpnu 1968. Stranu v důsledku těchto čistek opustila více než třetina členů. Vyloučení se pro více než 67 tisíc lidí pojilo obvykle se ztrátou zaměstnání a následnými existenčními starostmi.³⁰ Masová československá média byla v 70. a 80. letech důsledně podřízena aparátu KSČ. Ta prostřednictvím ideologického oddělení a oddělení masových sdělovacích prostředků usměrňovala kádrovou politiku novin a časopisů. Během dvou dekad normalizace se vedení KSČ snažilo o velice důslednou kontrolu médií i v nich působících lidí. Cílem bylo, aby v médiích pracovali pouze „názorově spolehliví“ profesionálové.

3.1 Systém řízení médií v Československu po roce 1969

Po roce 1969 byla média v době normalizace zcela podřízena stranické cenzuře a práce novinářů byla pečlivě kontrolována a sebemenší náznak odklonu od stranické politiky a marxistické ideologie byl trestán.

Na sklonku šedesátých let bylo přes protesty obyvatel zřejmé, že invaze vojsk Varšavské smlouvy znamená nejen zastavení reforem započatých během pražského jara, ale v mnoha ohledech i návrat k politickým, společenským a kulturním poměrům, jaké v zemi panovaly dlouho před rokem 1968. V dubnu 1969 byla již pozice Alexandra Dubčeka ve funkci prvního tajemníka ÚV KSČ neudržitelná. Sovětský svaz požadoval zásadní obměnu vedení KSČ a Dubčeka nahradil 17. dubna 1969 Gustáv Husák. Tím fakticky začala konsolidace poměrů, v dobových textech označovaná jako „normalizace“. Veřejnost se snažila vyjádřit s nastupující normalizací nesouhlas při prvním výročí vstupu vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1969, ale veřejné protesty byly potlačeny příslušníky Sboru národní bezpečnosti a Lidových milicí.³¹

³⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533. str. 203-204.

³¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533. str 342.

Stranické prověřkové komise posuzovaly postoje členů KSČ k vývoji v letech 1968–1969, a zvláště k invazi vojsk Varšavské smlouvy. Z KSČ bylo během prověrek vyškrtnuto či vyloučeno cca půl milionu lidí, tedy zhruba třetina členů. Pro většinu z nich byla ztráta členství spojena i s nucenou změnou zaměstnání, zvláště pokud byli ze strany vyloučeni (vyškrtnutí mělo mírnější dopad). V prosinci 1970 schválilo zasedání ÚV KSČ dokument *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*. *Poučení* odsoudilo činnost vedení KSČ v čele s Alexandrem Dubčekem od ledna 1968 do dubna 1969 a stalo se de facto jedním ze zásadních materiálů KSČ. Současně stanovovalo principy normalizační politiky KSČ.³²

Poučení schválilo plenární zasedání ÚV KSČ 11. prosince 1970. V úvodu *Poučení z krizového období* jsou smysl a společenská funkce tohoto stranou nabytého poznání definovány následovně: „*Ústřední výbor KSČ je přesvědčen, že se tento dokument stane poučením pro stranu a přispěje k jejímu dalšímu politicko-ideovému i organizačnímu sjednocování, k upevnění jejího marxisticko-leninského charakteru, k posílení její vedoucí úlohy a k úspěšnému socialistickému rozvoji celé naší společnosti.*“³³

Text *Poučení* vyšel na sklonku roku 1970 jako příloha stranického deníku Rudé právo, v roce 1971 jej jako samostatnou brožuru ve vysokém nákladu vydalo oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ.³⁴

Masová média (v dobové terminologii „prostředky masové informace a propagandy“, tedy PMIP, nebo „hromadné sdělovací prostředky“, tedy HSP) měla v konsolidačních plánech normalizační politiky ČSSR významné místo. Na jedné straně byla chápána jako významný nástroj formování veřejného mínění, které bylo třeba odvést od vzpomínek na pražské jaro, na druhé straně byla sama média aktéry reformního období a bylo třeba je funkčně i personálně podřídit novým poměrům.³⁵

„*Za faktickým ovládnutím médií na počátku normalizace však stály systematické personální čistky ve všech mediálních institucích. Teprve díky nim získal režim média zpět pod kontrolu a mohl je efektivně využívat jako propagandistický nástroj.*“³⁶ V dubnu 1969 došlo k personální

³² BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533. str.342.

³³ *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*. Online. Dostupné na: https://www.totalita.cz/txt/txt_poucení.php.

³⁴ *Poučení z krizového vývoje*. Online. Ústav pro studium totalitních režimů. [citováno 2023-06-15] Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologických-textu/poučení-z-krizového-vyvoje/>

³⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533. str.346-346.

³⁶ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.str. 208

očistě v RP, což stranický dokument z května 1969 komentoval následovně: „V centrálně vydávaném stranickém tisku byly provedeny zásadní kádrové změny ve vedení redakcí, které umožní obejít se zde bez cenzury a přejít od dosavadního způsobu informování k bojovné stranické publicistice.“³⁷ Zrušením cenzury je zde myšleno zrušení předběžné cenzury, která byla nahrazena systémem následné kontroly.³⁸

Provolání *Manifest – Slovo do vlastních řad*, otištěný v RP 17. května 1969 se postavilo za Husákovo vedení KSČ a ohradilo se proti „vyvolávání protisovětských vášní pravicovými redaktory“. Pod prohlášení se podepsalo 350 novinářů a zaměstnanců médií, „kteří si tak na příští dvě dekády zajistili místa mezi prominenty režimu.“³⁹ Periodika odmítající přistoupit na nový systém a ta, která nejdůsledněji hájila nezávislost získanou z Pražského jara, byla zrušena (*Listy, Politika, Studentské listy* atd.).⁴⁰

3.2 Orientace sdělovacích prostředků a požadavky na osobnost novináře

Nejpozději od jara 1969 bylo zcela zřejmé, že nové vedení státu a strany považuje média za významný faktor stabilizace poměrů a že se je pro hladký a úspěšný průběh konsolidace poměrů bude snažit dostat rychle a rozhodně pod svou kontrolu. Gustáv Husák, první tajemník ÚV KSČ, prohlásil, že pokud má KSČ plnit svou úlohu vedoucí politické síly, je nezbytně nutné, aby si zajistila rozhodující ideový vliv na tisk, rozhlas a televizi.⁴¹

Novinářským normalizačním funkcionářům se velmi záhy podařilo ovládnout Svaz českých novinářů a vyloučit z něj ty, které stranické materiály a dobová pro normalizační publicistika označovaly jako „představitel pravicového oportunistu“. Nejmocnějším nástrojem prosazování změn se staly⁴²:

1. represivní zásahy vůči médiím (média nejvíce spojená s reformními snahami pražského jara byla zakázána),

---

³⁷ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8., str. 213

³⁸ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8., str. 209

³⁹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8., str. 209

⁴⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533., str. 324

⁴¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533., str. 346

⁴² BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533., str. 346

2. individuální postup proti jednotlivým novinářům
3. zakládání nových periodik.

V průběhu stranických čistek se KSČ zbavila reformních a samostatně uvažujících komunistů v redakcích. Vyloučila nebo vyškrtla je ze svých řad, přičemž tento akt znamenal pro postižené novináře buď nutnost média opustit, nebo přinejmenším naprostou ztrátu vlivu na chod redakce.⁴³

ČÚTI v souladu s paragrafem 1 a 3 zákona 127/1968 Sb. byl zmocněn vydávat na základě rozhodnutí stranických orgánů, vlády a na základě vlastního rozhodnutí závazná upozornění, „*kteřá ukládají buď věnovat zvýšenou publicitu určité tematice, nebo zákaz zveřejňovat zprávy a informace určitého druhu, slouží rychlé a operativní informovanosti sdělovacích prostředků pomocí dálkopisné sítě ČTK, přičemž dodatečně – podle důležitosti a okruhu působnosti – jsou tato sdělení zasílána příslušným redakcím časopisů, rozhlasu, televizi, vydavatelům periodického tisku.*“^{44 45}

Samotní novináři byli formováni a vychováni režimem již od vysoké školy. To dokazují závěry z porady zástupců orgánů sdělovacích prostředků k návrhu koncepce výchovy novinářů na vysokých školách v ČSSR z 5. května 1972. Tyto závěry stanovily, že Fakulta sociálních věd a publicistiky UK v Praze „*neplní své poslání, kádrově a organizačně nedává záruky výchovy novinářů z hlediska kladených požadavků ÚV KSČ*“⁴⁶. Byly stanoveny cíle výchovy novinářů hromadných sdělovacích prostředků, kteří měli fungovat „*ve prospěch socialistické společnosti a kteří by jednoznačně stáli na pozicích socialismu, marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu.*“^{47 48}

Jak sami komunisté uvádí v závěrech této porady, hromadné sdělovací prostředky byly důležitým nástrojem Komunistické strany Československa a socialistického státu v politické, ideové a kulturní výchově pracujících; významně ovlivňují politické názory, vědomí a postoje občanů. „*Novinářem proto může být v československých sdělovacích prostředcích jen ten, kdo jednoznačně stojí na pozicích socialismu, marxismu-leninismu a proletářského*

⁴³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533., str. 346

⁴⁴ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533., str. 346

⁴⁵ VLADYKA, Tomáš. Prvky propagandy ve vyobrazení chilského puče roku 1973 v československém tisku. Praha, 2020

⁴⁶ Národní archiv, fond Tiskové podniky KSČ, Praha (fond č. 1202, karton č. 14). Zápis ze schůze širšího vedení RP, 5.6.1972.

⁴⁷ Národní archiv, fond Tiskové podniky KSČ, Praha (fond č. 1202, karton č. 14). Zápis ze schůze širšího vedení

⁴⁸ VLADYKA, Tomáš. Prvky propagandy ve vyobrazení chilského puče roku 1973 v československém tisku. Praha, 2020.

internacionalismu. Novinář musí být ideově a politicky vysoce vyspělým pracovníkem... Absolvent studia novinářství musí být především politicky vyspělým, ideově zásadovým a třídně uvědomělým marxistou.“ Výběrové a přijímací řízení uchazečů o studium novinářství potom mělo klást nároky nejen na uchazečovy vědomosti, schopnosti a průkazný talent, ale také na jeho charakterové a morální vlastnosti a jeho politický a třídní profil.⁴⁹

Řízení redakcí se převážně ujali vedoucí pracovníci aktivně loajální k normalizačním poměrům a ti začali provádět personální očistu i v řadách novinářů, kteří nebyli členy KSČ. Výsledkem byl vynucený odchod mnoha dalších zkušených novinářů a zřetelný důraz na pro normalizační zaměření jednotlivých titulů. Atmosféra obav o další možnost práce v médiích, vedla k nebývalému rozvoji autocenzurních mechanismů, výrobě myšlenkově poplatných a esteticky plochých rozhlasových a televizních pořadů apod. Pokud jde o vysílací média, i v nich byla provedena rychlá personální obměna.⁵⁰

3.3 Československá média v období přestavby v 80. letech

V sedmdesátých a osmdesátých letech byla masová média důsledně podřízena aparátu KSČ, který prostřednictvím ideologického oddělení a oddělení masových sdělovacích prostředků usměrňoval „kádrovou“ (tedy personální) politiku novin a časopisů. Vedení KSČ se během dvou dekád normalizace snažilo o velice důslednou kontrolu médií a lidí, kteří v nich působili. V médiích měli pracovat jen „názorově spolehliví“ profesionálové. ČSSN jako jediná existující novinářská organizace podporoval a prosazoval politiku KSČ a média se řídila usneseními ÚV KSČ.⁵¹

Ke změně kontrolního systému médií došlo až na počátku 80. let, kdy byl zákonem č. 180/1980 Sb. zřízen Federální úřad pro tisk a informace (FÚTI). Na ten přešla řada kompetencí, jimiž původně disponovaly ČÚTI a SÚTI (ty nově dozorovaly krajský, okresní a podnikový tisk a v dubnu 1988 byly zrušeny úplně). Pod FÚTI spadala registrace hlavních celostátních periodik, distribuce tisku, rozhodnutí o přidělech papíru, o dovozu zahraničního tisku aj. FÚTI byl podřízen federální vládě, stranicky jej řídil ÚV KSČ. Úřad kontroloval mediální obsahy

---

⁴⁹ VLADYKA, Tomáš. Prvky propagandy ve vyobrazení chilského puče roku 1973 v československém tisku. Praha, 2020. str. 15

⁵⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533., str. 353

⁵¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533., str. 355

hlavních deníků a časopisů, vysílání rozhlasu a televize a vyhodnocoval, zda odpovídají požadavkům ÚV KSČ. Pokyny týkající se obsahového zaměření médií dostávali zástupci médií, Národní fronty a FÚTI každý týden na poradách na ÚV KSČ, kde se dovídali, o čem se v daném období musí, může, či naopak nesmí informovat. Direktivně se stanovovala i míra publicity pro jednotlivé události. FÚTI zpětně sledoval dodržování doporučené míry publicity událostí a osob, vhodnost užití propagandistických prostředků ve zpravodajství o závěrech stranických jednání a sjezdů, vyváženost v popularizaci jednotlivých osob či skupin atd. V případech porušení stranických nařízení byli odpovědní zástupci médií sankcionováni.⁵²

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let se začala zhoršovat hospodářská i sociální situace Československa. Produktivita ekonomiky se snižovala, řadu výrobků si lidé nemohli koupit v běžné obchodní síti, úroveň služeb byla špatná, v zemi se nebyvalou měrou rozšířila takzvaná šedá ekonomika založená na sociálních sítích známostí, protislužeb a neformálních závazků. Po nástupu Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka ÚV KSSS v roce 1985 museli i českoslovenští politici reagovat na politiku glasnosti a perestrojky. Vedení KSČ začalo mluvit o ekonomických a sociálních problémech společnosti.⁵³

Jakým způsobem mohou média ve státě fungovat popisují normativní teorie tisku. Prostředí, ve kterém fungoval sovětský tisk a tím i tisk ČR pořád i v i v 80. letech nejlépe popisuje Sovětská teorie médií. Související normativní teorie popisuje ideální způsob, jak může být mediální systém kontrolován a provozován vládou, autoritou, vůdcem a veřejností. Tyto teorie se zásadně liší od jiných komunikačních teorií, protože normativní teorie tisku neposkytují žádné vědecké vysvětlení nebo předpovědi. Zároveň "Čtyři teorie tisku" pocházely spíše z mnoha zdrojů, spíše než z jediného zdroje. Někdy se na vývoji těchto normativních teorií podíleli také mediální pracovníci, sociální kritici a akademici. Jakékoli hodnocení mediálních systémů se musí zakládat na jasném pochopení jejich společenského kontextu, tedy prvků, jako jsou existující rozdělení společnosti, politické mechanismy, ze kterých vzešly, a převládající vzorce politických názorů.⁵⁴

Pro potřeby této práce je důležitá zmíněná Sovětská teorie médií. Sovětská teorie médií napodobuje leninské principy, které vycházejí z ideologie Karla Marxe a Engelse. Vláda přebírá nebo kontroluje veškerá média a komunikaci, aby sloužila pracujícím třídám a jejich zájmům.

---

⁵² KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8, str. 210

⁵³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533., str. 343

⁵⁴ HALLÍN, Daniel C. a Paolo MANCINI. Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-377-2. str. 14

Teorie říká, že stát má absolutní moc kontrolovat jakákoliv média ve prospěch lidí. Neexistuje soukromé vlastnictví tisku a dalších médií. Vládní média poskytují pozitivní myšlenky k vytvoření silné socializované společnosti, stejně jako poskytují informace, vzdělání, zábavu, motivaci a mobilizaci.⁵⁵ „V podmínkách socialistického státu, kdy je vyloučen vliv soukromých tendencí a skupinového zájmu na prostředky masové komunikace, lze úspěšně uskutečnit komplexní působení propagandy. Jde o účelné nasazení prostředků masové komunikace idejí, o jejich vzájemnou řízenou kooperaci, při níž vyniknou přednosti jednotlivých prostředků a dosáhne se komplexního ovlivnění vnímatele, přičemž bude respektována mnohostrannost osobnosti vnímatele a její jednotlivé složky (rozum, cit, vůle apod.) budou účinně ovlivněny.“⁵⁶

Hromadné sdělovací prostředky a v jejich čele komunistický tisk se významně podíleli na výchově lidí v duchu marxismu-leninismu, na podněcování jejich iniciativy. Celou tuto „tvořivou aktivitu lidu“ vytvářely orgány oficiální propagandy, které zavedly pojem všedního či drobného hrdinství, čímž dokázaly drammatizovat i děje zdánlivě málo vzrušující, jako jsou například běžné sezónní práce v zemědělství, a učinit z nich projev vrcholné oddanosti vůči straně.⁵⁷

Od poloviny osmdesátých let se v souvislosti s impulzy vycházejícími z Moskvy, kde Michail Gorbačov deklaroval princip „glasnosti“, směřování k větší otevřenosti a názorové pluralitě ve veřejné komunikaci, velmi zvolna objevovaly náznaky změny v tónu sdělovacích prostředků i v tehdejší Československu. Ve srovnání s Polskem a Maďarskem však byly v ČSSR velmi nevýrazné.⁵⁸

3.4 Propaganda

Pro následující stěžejní kapitoly této práce, které se zabývají prvky *propagandy* ve vyobrazení černobylské havárie v dobových médiích, je potřeba tento pojem krátce vysvětlit. Výraz *propaganda* má latinský původ ve slovesu *propagare* – rozmnožovat, šířit, rozšiřovat. Ve významu, který se podobá tomu dnešnímu, se začal termín používat v první polovině 17. století. Ve slovníku politické terminologie, který vznikl na začátku 20. století, je *propaganda*

---

⁵⁵ Normative Theory – Four Theories of the Press. Communication Theory, All About Theories for Communication. Online. [citováno 2023-07-08]. <https://www.communicationtheory.org/normative-theory-four-theories-of-the-press/>

⁵⁶ CHLUPÁČ, Michal. Propaganda jako společenský jev. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. s 236.

⁵⁷ FIDELIUS, P. Řeč komunistické moci. Praha: Triáda, 1998. ISBN 80-86138-03-8. s 159.

⁵⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533. str. 358,

definována jako šíření politických nebo náboženských idejí, mise šíření daných pravidel. Propagandou tedy chápeme organizované, řízené a ideologií definované působení, jehož cílem je utvářet společenské postoje, názory a chování v souladu s aktuálními politickými pravdami.⁵⁹

Pejorativní asociace s termínem "propaganda" přivádí do centra pozornosti vztah mezi propagandou a pravdou – nebo přesnost faktů. Obecně zastávaný názor je, že propaganda je synonymem pro lež a že lži nebo lež jsou nezbytné pro to, aby propaganda byla účinná.⁶⁰ „*Propaganda je nejčastěji vnímána jako manipulace médií s cílem dosažení společenské kontroly (zejména v politickém kontextu, kdy je spojována s úsilím politických hnutí, organizací a vlád).*“⁶¹ „*Propaganda v socialistickém společenství šířila informace ideologické a politické povahy za účelem sjednocení strany, třídy, společnosti, neboť toto sjednocení bylo podmínkou úspěšného společenského, třídní zájmy naplňujícího jednání.*“⁶² Propaganda je forma komunikace, která se snaží ovlivnit myšlení či chování příjemce tak, aby vyhovovalo záměrům propagandisty. Při propagandě dochází k záměrnému zkreslení faktů či využití polopravd a lží s cílem manipulovat s myšlením a následně i chováním. Je nežádoucí, aby adresát věděl, že je manipulován. Propaganda je z tohoto důvodů považována za negativní a stojí na čtyřech pilířích: na jednoduchosti, oslovení emocí, oslovení představitivosti a na opakování. Její úspěšnost je měřitelná tím, kolik osob z cílové skupiny osloví. Aby bylo zasažené publikum co největší, je potřeba přizpůsobit sdělení nejnižšímu společnému jmenovateli ve skupině, proto musí být propaganda jednoduchá a snadno pochopitelná.⁶³ Účinnost propagandy je nepřímo úměrná dostupnosti a intenzitě alternativních zdrojů informací: čím omezenější je přístup k alternativním zdrojům a čím slabší je jejich intenzita, tím je účinnost propagandy větší, a opačně. Intenzita informací hraje primární úlohu především v podmínkách svobody slova a informací, tedy hlavně v demokratickém politickém systému. V podmínkách svobody slova působí propaganda zpravidla tak, že recipient je přímo zahlcen množstvím informací, z nichž některé jsou ale zesíleny a jiné naopak zeslabeny. Celkově má zpráva působit dojmem vyváženosti, příjemce nesmí mít dojem, že je mu něco důležitého zatajováno. Propaganda tohoto typu je velmi sofistikovaná, protože výsledný dojem si posluchač, resp. čtenář či divák utváří sám. Samotný objem informací není limitován.⁶⁴ V podmínkách totalitního režimu bývá

⁵⁹ WRÓBEL, Alina. *Výchova a manipulace: podstata manipulace, mechanismy a proces, vynucování a násilí, propaganda*. Praha: Grada, 2008. 199 s. ISBN 978-80-247-2337-2. str. 106-107.

⁶⁰ CULL, Nicholas John, David Holbrook CULBERT a David WELCH. *Propaganda and mass persuasion: a historical encyclopedia, 1500 to the present*. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, c2003. ISBN 1-57607-820-5.

⁶¹ FTOREK, Jozef. *Public relations jako ovlivňování mínění: jak úspěšně ovlivňovat a nenechat se zmanipulovat*. Praha: Grada, 2007. 165 s. ISBN 978-80-247-1903-0. str. 14.

⁶² CHLUPÁČ, Michal. *Propaganda jako společenský jev*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, str. 11.

⁶³ KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Život s deprivanty*. Praha: Galén, 2002. 390 s. ISBN 80-7262-078-9., str. 116-117.

⁶⁴ PAŽOUT, Jaroslav, ed. *Informační boj o Československo/v Československu (1945-1989)*. Praha: Ústav pro studium

faktografická stránka události často zkreslována, nezdědka jsou úmyslně podávány zcela nepravdivé informace s vědomím, že jejich příjemce nemá možnost si jejich správnost ověřit. Jindy je vlastní informace o události nahrazována čistě politickým hodnocením, takže vlastní fakt se ztrácí. Samotné uzavření alternativních kanálů informací a vysoká intenzita vlastní propagandy nicméně ještě nezaručují úspěch. Aby byla propaganda účinná, musí její obsah alespoň částečně korespondovat s obecnou zkušeností lidí, na které se zaměřuje.⁶⁵

Komunistická propaganda s oblibou využívala pozitivní vzory, ve „výchově nového člověka“ zaujímá hlavní místo působení pozitivního příkladu, orientace na nejlepší vzory práce a celého sovětského způsobu života. Za socialismu získává příklad nového způsobu života na síle a ideologické účinnosti, neboť nové zřízení vytváří potřebné objektivní předpoklady pro to, aby se tento příklad projevil, uchoval a výrazněji se promítl v činnosti lidí. Avšak objektivní podmínky ještě nestačí. Musí být doplněny působením subjektivního faktoru, propagandou.⁶⁶

Velkým tématem československé propagandy byl „boj za mír“. Zkušenosti z druhé světové války pochopitelně rezonovaly v širších vrstvách obyvatelstva poválečné Evropy. Obavy z třetí světové války, v níž by došlo k nasazení jaderných zbraní a jež by tak mohla skončit totálním vyhubením celého lidstva, vedly ke vzniku širokospektrálního mírového hnutí.⁶⁷ Právě témata ohledně podpory míru a boji za mír byly častými tématy novinových zpráv. Mnohem častěji se dopisovaly věty nebo odstavce do článků a denně bylo denně poukazováno na téma míru ve všech médiích. O tom jsem se sám přesvědčil i při zkoumání dobových článků k této práci.

---

totalitních režimů, 2014. 204 s. ISBN 978-80-87912-10-2., str. 19.

⁶⁵ PAŽOUT, Jaroslav, ed. Informační boj o Československo/v Československu (1945-1989). Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. 204 s. ISBN 978-80-87912-10-2., str. 20.

⁶⁶ KUROČKIN, P. K. Komunistická propaganda: otázky teorie a metodiky. Praha: Svoboda, 1977. str. 289.

⁶⁷ PAŽOUT, Jaroslav, ed. Informační boj o Československo/v Československu (1945-1989). Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-10-2., str. 23.

4 Vyobrazení černobylské havárie v československých médiích a informace z archivu KSČ

Táto kapitola obsahuje výber informáci z archivů KSČ o černobylské katastrofě a dopadů na ČSSR. Dále kapitola obsahuje analýzu konkrétních článků a informací zveřejněných v Rudém právu, Týdeníku aktualit a zpravodajství Československé televize v týdnech bezprostředně po havárii, ve kterých bylo vydáno dostatek článků, resp. reportáží, aby se z nich dalo posoudit, jakým způsobem v nich byla havárie vyobrazena a jaké metody a prostředky propagandy byly použity. Původním výzkumným záměrem bylo zkoumat informace v médiích za celý rok 1986. Toto období jsem zkrátil z důvodu, že zvolené zkoumané období krátce po havárii poskytuje dostatek výzkumného materiálu a vyhovuje podmínkám pro splnění prvního cíle práce, kterým je prozkoumat, jak se československý tiskový systém vypořádal se zobrazením černobylské havárie a jaké prvky propagandy byly použity k ovlivnění veřejného mínění.

Obsahová analýza bude zaměřena na rozbor jednotlivých článků a zpravodajství. V komentářích u rozboru článků použiji již v současnosti známá fakta z archivů KSČ a dalších dokumentů a literatury, které příjemcům informací ze zkoumaného období nebyly známé, a které jsou uvedeny v úvodních kapitolách této práce. Materiál z archivů KSČ bude sloužit zejména jako podklad komentářů ke zkoumaným článkům a na ověření hypotézy, zda existují důkazy (v archivech ÚV KSČ) o tom, že novináři měli pokyny o tom, jak psát o černobylské havárii.

Československá periodika byla studována v Národní knihovně České republiky a v digitalizovaném archivu časopisů Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Týdeník aktualit byl studován v tištěné podobě v Národní knihovně. Denník The New York Times byl studován s použitím digitalizovaného archivu NYT.

Oproti původnímu záměru byl vynechán deník Mladá fronta, jelikož zde lze očekávat totožný obsah, jako v Rudém právu.

4.1 Informace z archivů KSČ o černobylské havárii

Informace z archivů KSČ poskytují cenné údaje o měření radiace, o opatřeních, která přijala vláda a Vládní komise pro havárii (VHK). Dále například zprávy o možném ohrožení obyvatel. Dokumenty z archivu obsahují data u jednotlivých přijatých opatřeních, včetně opatření pro utajení některých skutečností, kde cílem bylo zejména nevyvolávat paniku. Z prozkoumaných

materiálů z archivů ÚV KSČ pro účely této práce jsem vybral tyto dokumenty:

1. Dopis náměstka ministra paliv a energetiky místopředsedovi vlády z 21. 7. 1986⁶⁸

V dopise je místopředseda vlády mimo jiné informován, že složky CO nejsou schopné v krátké době vyrozumět obyvatelstvo o radioaktivním nebezpečí. Původní zpráva pro předsednictvo vlády ČSSR, která je k dopisu přiložena, v ní dále shrnuje závěry a opatření, které VHK v souvislosti s černobylskou havárií učinila. „Dne 30. 4. 1986 svolal místopředseda Vládní havarijní komise s. L. Gerle v souvislosti s havárií jaderné elektrárny Černobylu mimořádné zasedání VHK. Cílem jednání byla koordinace postupu zainteresovaných orgánů v ČSSR při sledování, měření a vyhodnocování radiační situace na území ČSSR.“⁶⁹

2. Materiál pro schůzi předsednictva vlád ČSSR po havárii v Černobylské elektrárně⁷⁰

Obsahuje návrh usnesení příloha I., důvodovou zprávu – příloha II (Zpráva o radiační situaci na území ČSSR po havárii v černobylské jaderné elektrárně), hovoří o monitorování radiační situace ČSSR po havárii černobylské JE, řeší se zde také vícenáklady v resortech v souvislosti s havárií černobylské JE a předběžný odhad potřeby investičních a devizových prostředků na vybavení monitorovací sítě.

Obsažená zpráva o radiační situaci na území ČSSR po havárii v černobylské jaderné elektrárně uvádí, že v důsledku výbuchu došlo k požáru, k destrukci reaktoru i vlastní budovy, což mělo za následek únik radionuklidů (zejména štěpné produkty) mimo elektrárnu. „Ostatní 3 bloky byly odstaveny a v současné době jsou v režimu dochlazování. Uniklé radioaktivní látky dosáhly přibližně výšky 1 km. Vlivem severního a severozápadního proudění se radioaktivní látky dostaly z místa nehody na území ČSSR. V té době již neobsahovaly radionuklidy s velmi krátkodobým poločasem rozpadu. V době, kdy radioaktivní látky dosáhly území ČSSR, převažovala v jejich směsi aktivita jodu 131 a teluru 132 s jodem 132. První hodnoty byly zaznamenány 29. 4. 1986 v JE Jaslovské Bohunice a KHS v Hradci Králové. Některá místa pozdější sítě monitorování radiační situace, jako JE Jaslovské Bohunice, IHE Praha, ÚJV Řež, KHS Východočeského kraje, započala měření v průběhu 29. 4. na základě zpráv sovětských sdělovacích prostředků z 28. 4., převzatých 29. 4. i našim tiskem a rozhlasem. Další měřicí místa byla uvedena do činnosti pod vedením IHE Praha podle zásad Směrnic pro monitorování

⁶⁸ Archiv ÚV KSČ, fond ÚV 1945-1989, Praha – předsednictvo 1986-1989, svazek Materiály ÚPV ČSFR, kartón 1368

⁶⁹ tamtéž

⁷⁰ Archiv ÚV KSČ, fond ÚV 1945-1989, Praha – předsednictvo 1986-1989, svazek 26, kartón 938

v případě radiační nehody v čs. jaderných elektrárnách, schválených 13. 2. 1986 na 7. zasedání Vládní havarijní komise.“⁷¹ Po skončení hlavních úniků z černobylské JE a snížení aktivity radioaktivních látek rozpadem krátkodobých radionuklidů na našem území byla četnost zasedání snížena na 1x týdně. Meteorologické zhodnocení ukázalo, že hlavní příchod radioaktivních látek do ČSSR z havarovaného reaktoru černobylské nastal 29. – 30. 4. Předseda VHK za této situace rozhodl o svolání vládní havarijní komise. Byly neprodleně shromážděny podklady o meteorologické situaci na území ČSSR z míst, kde se provádí nepřetržitě měření. Na zasedání VHK byla přijata opatření k zabezpečení koordinace činnosti příslušných orgánů ve sledování, měření a vyhodnocování celkové radiační situace v životním prostředí a projednána nezbytná opatření v souvislosti s havárií černobylské JE. Na prvním mimořádném zasedání VHK uskutečněném 30. dubna 1986 byla též konstituována monitorovací síť a stanoven postup zainteresovaných orgánů a organizací ČSSR ke sledování a vyhodnocování situace a přijímání nezbytných opatření.⁷²

VHK zahájila svoji koordinační a kontrolní činnost bezprostředně po zjištění zvýšené radiace na území ČSSR. VHK zasedala pod vedením místopředsedy vlády ČSSR s. L. Gerleho od 30. dubna denně a řešila především problematiku týkající se potravinových řetězců, koordinovala měření potravin, zvláště pak mléka, mléčných výrobků, polní a skleníkové zeleniny. Pozornost byla věnována měření a dekontaminaci železničních vagonů a kamionů, zejména na železničních a silničních hraničních přechodech do sousedních států. Kromě toho usměřovala informovanost obyvatelstva ČSSR i našich zastupitelských orgánů v zahraničí o radiační situaci na našem území pomocí sdělovacích prostředků a vydávání písemných informací.

Již první analýza v důsledku spadu radioaktivních látek z černobylské JE na našem území ukázala, že nebezpečí vzniku bezprostředního poškození zdraví nehrozí. Opatření byla uskutečňována s ohledem na snížení důsledků, avšak tak, aby nepříznivé důsledky opatření nepřevážily přínos dosažený snížením dávek u obyvatelstva. Jednalo se o situaci, pro niž nejsou a ani nemohou být stanoveny závazné limity ozáření lidí nebo kontaminace radioaktivními látkami.

Dne 3.5. 1986 zahájila činnost autoritativní pracovní skupina ochrany potravin. Skupina zajišťovala řešení úkolů uložených VHK. Řízení jednotlivých ochranných akcí byla prováděno prostřednictvím Státních veterinárních správ. Základní opatření byla směřována zejména do oblasti výživy dojníc, kde bylo zabezpečeno při pasterování chovu od 1. 5. do 1. 6. 1986

---

⁷¹ tamtéž

⁷² Archiv ÚV KSČ, fond ÚV 1945-1989, Praha – předsednictvo 1986-1989, svazek 26, kartón 938

příkrmování objemnými krmivy ze sklizně předchozího roku zejména v Severomoravském a Východočeském kraji. Dále bylo zajištěno do 12. 6. 1986 vyloučení přímého konzumu ovčího mléka. Byla provedena též úprava kravského mléka pocházející z některých lokalit. Zejména ve Východočeském a Východoslovenském kraji. Mléko bylo ve vybraných mlékárnách podle rozhodnutí orgánů hygienické služby ČSR a SSR doplňované při finalizaci přisunovaným mlékem z vhodných oblastí. Velká pozornost byla věnována jakosti kravského mléka pro výrobu kojenecké a dětské mléčné výživy. Pracovníkům zaměstnaným při výrobě ovčího mléka byly podávány, jako jediné skupině obyvatel, indikované preparáty jódové profylaxe (blokující hromadění radioaktivního jódu ve štítné žláze). V případě polní ranné zeleniny bylo zorganizováno vhodné promyslové zpracování zejména špenátu a oddělené skladování pro potřebu postupného uvolňování jednotlivých partií k zásobovacím účelům.

V době od 1. do 30. 5. 1986 byla provedena potřebná opatření k zabezpečení klidu a veřejného pořádku v souvislosti se šířením „poplašných zpráv ze zahraničí“ a znepokojení části obyvatelstva pro havárii JE v Černobyli.

Po havárii v černobylské JE usměrňovala VHK publicitu o měření a vyhodnocování radiace na území ČSSR a přijatých opatřeních. Vydala 7 situačních zpráv a zprostředkovala pro sdělovací prostředky rozhovory s odborníky. Pozastavená byla přemíra informací, které sdělovací prostředky začaly přinášet o haváriích jaderných elektráren ve světě, neboť to působilo proti jejich výstavbě v ČSSR. *„Protože se ukázalo, že obyvatelstvo není dostatečně informováno o této problematice, bude vedle článků a pořadů v tisku, rozhlasu a televizi vydána populární brožura, která s přihlédnutím k získaným zkušenostem přiblíží veřejnosti základní otázky bezpečnosti provozu JE a ochrany obyvatel v případě radiační havárie JE.“*⁷³

„Z dosavadních výsledků měření a hodnocení vyplývá, že akutnímu poškození zdraví u nás nedošlo. Následkem příjmu radionuklidů během prvního roku po havárii a zevního ozáření dojde patrně k několika stům případů stochastických následků ozáření (rakovina, dědičné poškození). Následky příjmu radionuklidů v dalších letech budou již podstatně menší. Přesto však bude nutno v měřeních dlouhodobě pokračovat s cílem reálného hodnocení následků havárie a získání nových poznatků o chování radioaktivních látek v prostředí a potravinových řetězcích.“ *„Na základě analýzy možných zdravotních důsledků ozáření našeho obyvatelstva a ve světle hodnocení provedených mimo jiné i Světovou zdravotnickou organizací lze učinit závěr, že opatření přijatá VHK byla věcně správná a odpovídala potřebám ochrany zdraví*

⁷³ Archiv ÚV KSČ, fond ÚV 1945-1989, Praha – předsednictvo 1986-1989, svazek 26, kartón 938

*našich obyvatel i zajištění hospodářských a zahraničně politických zájmů ČSSR.*⁷⁴

Zejména pasáž o následcích ozáření v podobě několika set případů rakoviny nebo dědičného poškození je zde zřejmým důkazem o zatajování skutečného stavu před československými obyvateli v médiích. Jak ukáží v následující kapitole, RP psalo krátce po havárii, že „úroveň radioaktivity v ovzduší neohrožuje zdraví obyvatelstva“.⁷⁵ Stovky případů rakoviny a dědičných onemocnění hovoří o opaku.

V příloze č. 2 k návrhu na usnesení PV ČSSR je pak uvedeno, že opatření budou postupně projednána VHK a zabezpečována v rámci pravomoci představitelů jednotlivých resortů zastoupených v této komisi, nebo budou v případě potřeby předložena k rozhodnutí vládě ČSSR. Na základě zkušeností získaných v souvislosti s havárií v černobylské JE pak měla VHK v nejbližším období projednat a posoudit tato opatření:

- Návrh na zlepšení a sjednocení stávajících monitorovacích systémů, včetně zabezpečení dovozu měřicích přístrojů a dobudování centra hygieny záření IHE a objektu pro odbor hygieny záření KHS Jihomoravského kraje v Brně.
- Posoudit účelnost zřízení varovné nepřetržitě pracující sítě pro případ havárie JE.
- Návrh na využití signálu telemetrického systému okolo JE pro včasné zjištění úniku radioaktivních látek po havárii JE na území ČSSR, včetně jeho vývoje a vybudování.
- Způsob využití hygienické směrnice MZ ČSR a SSR pro postup hygienické služby a zařízení léčebně preventivní péče v případě radiační havárie JE.
- Návrh způsobu informace obyvatelstva ČSSR o bezpečném provozu JE a o opatřeních a vhodném chování obyvatel při havárii JE.

3. Informace ÚV KSSS k některým otázkám jaderné energetiky⁷⁶

Dokument byl přednesen na 10. schůzi předsednictví ÚV KSČ ze dne 4. 6. 1986 (č.j. P 486).

„Je neodkladné přistoupit k vytvoření mezinárodního režimu bezpečného rozvoje jaderné energetiky. Zajištění spolehlivého a bezpečného rozvoje jaderné energetiky se musí stát

⁷⁴ tamtéž

⁷⁵ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 101, s. 7.

⁷⁶ Archiv ÚV KSČ, fond ÚV 1945-1989, Praha – předsednictvo 1986-1989, svazek 133, bod 139

univerzálním mezinárodním závazkem každého státu jednotlivě i společně. Mnohé státy nejsou s to se vypořádat s havárií vlastními silami a možnostmi. Právě proto musí, podle našeho názoru, být důležitým komponentem mezinárodního režimu bezpečného rozvoje jaderné energetiky dobře fungující mezinárodní mechanismus, který by zabezpečoval rychlejší poskytnutí vzájemné pomoci při vzniku nebezpečných situací. Do tohoto mechanismu by bylo možné zapojit Mezinárodní agenturu pro atomovou energii a Světovou zdravotnickou organizaci. Likvidaci následků havárie se musí zúčastnit spolu státy, na jejichž území k ní došlo, i další země, budou-li požádány o takovou pomoc.“⁷⁷

Vzniká otázka i o mezinárodně právní formě ujednání o systémech informací a mechanismu pomoci. Některé státy, které souhlasí s tímto řešením problémů, přicházely s návrhem, aby do uzavření konvence bylo již v červnu přijato rozhodnutí o urychleném vytvoření systému informací v případě jaderné havárie. Hlavním článkem tohoto systému měla být MAAE. „Je zřejmě nutné rozšířit její finanční a materiální možnosti. Tento problém by bylo možné řešit například poskytováním účelových povinných příspěvků zainteresovaných členských států agentury. Stálo by zato promyslet možnost vytvoření v rámci MAAE zvláštního fondu pro poskytnutí rychlé pomoci v případě jaderné havárie těm státům, které ji mohou potřebovat.“⁷⁸

4. Potřeba a vznik Úmluvy o včasném oznamování jaderné nehody⁷⁹

Havárie na jaderné elektrárně v Černobylu v dubnu 1986 ukázala nutnost urychleně vytvořit v mezinárodních vztazích účinný mechanismus pro předávání informací o závažných haváriích na jaderných elektrárnách s velkým únikem radioaktivních látek do okolí. Cílem tohoto mechanismu má být poskytnout veškeré potřebné informace pro ochranu obyvatelstva v okolních zemích při této situaci. Do této doby byla tato otázka řešena pouze ve dvoustranných nebo mnohostranných dohodách uzavřených mezi sousedními státy. Do této kategorie patří rovněž dohoda mezi ČSSR a Rakouskem o úpravě otázek společného zájmu souvisejících s jadernými zařízeními z roku 1984.

Na základě iniciativy SSSR na posílení mezinárodního režimu bezpečného rozvoje jaderné energetiky byla v rámci MAAE zahájena příprava dvou mezinárodních úmluv:

1. Úmluva o včasném oznamování jaderné nehody
2. Úmluva o poskytování pomoci v případě jaderné nebo radiální nehody.

⁷⁷ Archiv ÚV KSČ, fond ÚV 1945-1989, Praha – předsednictvo 1986-1989, svazek 133, bod 139

⁷⁸ tamtéž

⁷⁹ Archiv ÚV KSČ, fond ÚV 1945-1989, Praha – předsednictvo 1986-1989, svazek 46, bod 44

Podobě Úmluvy byly připraveny na jednání vládních expertů členských zemí v průběhu července a srpna 1986. „*Vycházíme z toho, že v čele boje za využívání atomové energie výhradně s mírovými cíli, pro blaho všeho lidstva, stejně jako ve všech otázkách, dotýkajících se utváření spolehlivého, komplexního systému bezpečnosti, budou naše země, uskutečňující přestavbu mezinárodních vztahů, prosazovat ideály míru a humanismu.*“⁸⁰ Oba dokumenty byly projednány a vystaveny k podpisu členským zemím dne 26. 9. 1986 na zvláštním zasedání generální konference MAAE.

Přímo na tomto zasedání úmluvu o včasném oznamování jaderné nehody (dále jen úmluvu) podepsalo 58 zemí. Bez výhrad ratifikace Úmluvu podepsaly tři členské země ČSSR, Dánsko a Norsko a vstoupila v platnost dne 27. 10. 1986. Úmluva zavazuje neprodleně oznámit jadernou nehodu na jaderném zařízení státům, které mohou být fyzicky zasaženy jadernou nehodou. Obsah této informace je v Úmluvě stanoven v článku 5 a zahrnuje dobu, místo a charakter jaderné nehody, dále charakteristiky radioaktivního úniku, meteorologické a hydrologické údaje, výsledky monitorování a další informace důležité z hlediska ochrany obyvatelstva před následky jaderné nehody. Podle článku 7 je každý smluvní stát povinen informovat MAAE nebo přímo ostatní smluvní státy o svých příslušných orgánech a styčném místě, které jsou odpovědné za vydání a příjem oznámení a informací v souvislosti s Úmluvou. Dne 14. 11. 1986 ČSSR oznámila MAAE dopisem předsedy ČSKAE generálnímu řediteli MAAE, že styčným místem a příslušným orgánem je podle článku 7 ČSKAE.

5. Zásady pro uplatnění mezinárodní Úmluvy o včasném oznamování jaderné nehody z 8. 9. 1987⁸¹

Materiál se předkládá po projednání ve vládě k informaci. Dokument obsahuje text Úmluvy o včasném oznamování jaderné nehody a má 17 článků. Další součástí pod číslem 3309/24 je usnesení předsednictva vlády ČSSR zásady pro uplatnění zmiňované úmluvy a ukládá jednotlivým členům úkoly vyplývající z této úmluvy.

6. Zpráva Komise vlády ČSSR pro koordinaci opatření při radiační havárii jaderného energetického zařízení za období od 1.5. 1983 do 31. 5. 1986⁸²

Prvních 11 stránek obsahuje informace o vytvoření Vládní havarijní komise, prověřce přístrojového vybavení, o organizační a řídicí činnosti VHK, nedořešené problémy, nebo

⁸⁰ Archiv ÚV KSČ, fond ÚV 1945-1989, Praha – předsednictvo 1986-1989, svazek 46, bod 44

⁸¹ tamtéž

⁸² Archiv ÚV KSČ, fond ÚV 1945-1989, Praha – předsednictvo 1986-1989, kartón 1368

přidělení rádiových kmitočtů. Až poslední 12. strana informuje o svolání mimořádného zasedání VHK dne 30. 4. 1986 místopředsedou vlády ČSSR L. Gerlem v souvislosti s havárií jaderné elektrárny v Černobylu. Vládní havarijní komise se operativně scházela a jednala i v následujících dnech podle pokynů jejího předsedy. Cílem jednání byla koordinace postupu zainteresovaných orgánů v ČSSR při sledování, měření a vyhodnocování radiační situace na území ČSSR. Údaje o situaci byly sledovány a vyhodnocovány průběžně jako vstupní informace pro přijetí eventuálních opatření.

Zkoumáním archivů se nepotvrdila hypotéza, že by se zde nacházely důkazy o pokynech novinářům, jak mají o havárii psát. Nicméně studium těchto archivů přináší zajímavý pohled na to, jak se s havárií „vypořádávala“ KSČ, o které lze konstatovat, že na základě prozkoumaných dokumentů měla rozhodně více informací, než které sdělovala obyvatelům například ve „svém“ ústředním stranickém deníku RP.

4.2 Černobylská havárie v dobovém zpravodajství Československé televize

Z televize se za normalizace díky výrazně rostoucí sledovanosti stalo nejvlivnější médium. Tomu odpovídala pozornost, kterou jí věnovalo nové stranické a státní vedení. Kromě personálních čistek a programových změn znamenala 70. léta i investice do výstavby nového sídla na Kavčích horách, zahájení vysílání druhého programu a posléze i barevné vysílání na obou programech. Po nástupu Gustáva Husáka k moci se televizní tvůrci zpočátku angažovali ve prospěch normalizace jen neochotně. Dosavadní ústřední ředitel Josef Šmíd majer byl proto v srpnu 1969 vládou odvolán a na jeho místo dosedl Jan Zelenka, který zůstal ve funkci až do června 1989.⁸³ „Československá televize byla po celou dobu normalizace významným nástrojem propagandistického a ideologického působení na obyvatelstvo v duchu naplňování politiky KSČ. Její činnost byla pod dohledem ÚV KSČ. Televize nejen vytvářela pozitivní obraz konsolidované společnosti, ale podílela se i na denunciaci ideových protivníků režimu, ať již vnějších (západní země v čele se SRN a USA), nebo vnitřních. Od přelomu šedesátých a sedmdesátých let se např. účastnila diskreditace stoupenců pražského jara, překrucování a upozadování průběhu a cílů reformního hnutí a útoků proti představitelům československého disentu.“⁸⁴ „Veškerá zpravodajská a publicistická tvorba podléhala přísné stranické kontrole,

⁸³ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8., str. 238

⁸⁴ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti. Praha: Grada 2011, s. 1284.

kádrově prověřováni byli nejen zaměstnanci televize, ale i externí spolupracovníci – tak, aby byla zcela eliminována možnost, že by se ve vysílání objevily „nežádoucí osoby“ či texty. Základem tvorby celého televizního programu byly tzv. ideově tematické plány, které schvalovala ideologická komise ÚV KSČ. Byly závazné pro všechny redakce. Při tvorbě programu vedení ČST spolupracovalo jak s ministerstvem vnitra, tak s ministerstvem národní obrany.“⁸⁵ „Pro Husákovu vedení se televize stala jedním z nejmocnějších nástrojů ideologického působení na společnost i jednotlivce.“⁸⁶

Černobylská havárie byla televizním divákům poprvé prezentována 29. 6. Reportáž přímo převzatá od hlavní zpravodajské relace sovětské televize Vremja, která informovala, že „havárie má za následek porušení stavební části reaktoru,“ a že „v současné době je radiační situace v elektrárně a okolí stabilizována.“⁸⁷ Zmíněna je v reportáži informace od ČTK o „provádění kontinuálního měření proudění v ovzduší, dle kterého nebylo zjištěno žádné zvýšení radioaktivity.“

Dle další převzaté reportáže z 30. 4., přeložené opět v plném znění ze sovětského zpravodajství, „se v důsledku přijatých opatření snížila radioaktivita a úroveň radioaktivního záření v oblasti elektrárny a okolí klesla. Měření prováděná odborníky pomocí kontrolních přístrojů svědčí o tom, že řetězová reakce štěpení jaderného paliva neprobíhá. Reaktor je v utlumeném stavu.“⁸⁸

Dle reportáže z 2. května Západ zneužívá neštěstí v černobylské atomové elektrárně, jak je prý možné zjistit z rozhodnutí britské vlády okamžitě evakuovat své občany ze Sovětského svazu. „Na takové starosti by nebylo nic špatného, nebýt metody, kterou používají.“⁸⁹ Je zmíněno prohlášení britského obchodníka, dle kterého jim (britským občanům) cestovní agentura oznámila, že v Sovětském svazu došlo skutečně k atomovému výbuchu, že byl Kyjev evakuován, že je mnoho mrtvých a tisíce raněných. „Řekli nám, že naše životy jsou v nebezpečí a musíme proto okamžitě odjet.“⁹⁰ V reportáži jsou zachyceny i další názory na „fámy a dezinformace“, tentokrát od britských občanů evakuovaných z Kyjeva. „Chtěla bych tu zůstat a stále nevím, zda poslechnout příkaz k odchodu, nebo ne,“⁹¹ říká například britská občanka.

---

⁸⁵ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál, 2010, str. 240.

⁸⁶ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál, 2010, str. 24

⁸⁷ Československá televize, relace Televizní noviny z 29. 4. 1986. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

⁸⁸ Československá televize, relace Televizní noviny z 30. 4. 1986. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

⁸⁹ Československá televize, relace Televizní noviny z 02. 05. 1986. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

⁹⁰ tamtéž

⁹¹ tamtéž

V pátek 2. května zazní ve zpravodajství informace o návštěvě oblasti černobylské jaderné elektrárny předsedou rady ministrů SSSR spolu s tajemníkem ÚV KSSS, kteří se na místě „seznámili se situací v okolí jaderné elektrárny a za účasti vládní komise a vedoucích představitelů oblasti projednali opatření, která tu jsou podnikána k likvidaci ohniska havárie ve 4. energobloku jaderné elektrárny.“⁹² Je zmíněna také informace o setkání představitelů s pracujícími, kteří byli „dočasně evakuováni“ z oblasti jaderné elektrárny. Zajímali se prý o zajištění jejich životních podmínek, zdravotní péče i činnosti škol. Zde lze zpozorovat zřemou snahu o vyobrazení zajímavých se politiků, kteří se postarají (nejen) o obyvatele pracovníky přímo zasažené havárií.

V další převzaté reportáži je ukázán snímek, údajně pořízený jedním z pracovníků elektrárny krátce po havárii. „*Jak se můžete sami přesvědčit, o žádné velké škody a požáry, jak to líčí západní agentury, se nejedná.*“⁹³ Prvky propagandy jsou zde zřejmé, jelikož dochází ke značné bagatelizaci havárie. „*K havárii došlo, ale nafukovat její rozměry, tak jak to dělají některé buržoazní sdělovací prostředky šířící nesmyslné zvěsti, je sotva na místě.*“⁹⁴

V reportáži jsou dále ukázány záběry z vrtulníku, během kterých komentátor konstatuje, že škody na budově elektrárny očividně nejsou tak obrovské, jak informují média na západě. Informuje o „dezaktivaci“ zasažených ploch a o tom, že se radioaktivita na sídlišti zaměstnanců a samotné elektrárny snížila 1,5 až 2krát.⁹⁵

Ani v dalších dnech se diváci Československé televize nedozvěděli skutečný rozsah škody a byli „uklidňováni“ stejným způsobem jako čtenáři československého tisku, jak bude dokázáno v následujících kapitolách. „*Únik radioaktivních látek se dále snižuje. Úroveň radiace na území Ukrajiny a Běloruska se stabilizuje a vykazuje tendenci ke zlepšení.*“⁹⁶ V podobném duchu se nesl a zdejší obyvatele uklidňoval rozhovor s hlavní hygieničkou ČSSR ve zpravodajské relaci 6. 5. „*Naměřené hodnoty na našem území jsou sice vyšší, než bývá obvyklý stav, přesto nevyvolávají důvody k obavám o zdraví. Zvýšení výskytu radioaktivních látek je pouze dočasné.*“⁹⁷

6. května přináší ČST skrz svého moskevského zpravodaje informaci, že se toho dne v Moskvě

⁹² Československá televize, relace Televizní noviny z 03. 05. 1986. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

⁹³ Československá televize, relace Televizní noviny z 4. 5. 1986. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

⁹⁴ tamtéž

⁹⁵ tamtéž

⁹⁶ Československá televize, relace Televizní noviny z 5. 5. 1986. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

⁹⁷ tamtéž

uskutečnila tisková konference, na níž byli sovětští i zahraniční novináři informováni o postupu prací při likvidaci následků nedávné havárie na černobylské jaderné elektrárně. Přímo mezi novináře dokonce přijeli někteří členové vládní komise v čele s jejím předsedou Borisem Ščerbinou. Ten uklidnil přítomné, že „radioaktivní situace v oblasti se dále normalizuje ve smyslu jejího zlepšování ve srovnání s 27. dubnem, kdy byla její úroveň nejvyšší, se k dnešnímu dni trojnásobně snížila,“⁹⁸ jak ho cituje reportér. Den poté je ve zpravodajství citována zpráva rady ministrů SSSR, v níž se uvádí: „V uplynulých 24 hodinách pokračovaly na černobylské jaderné elektrárně práce spojené s odstraňováním následků havárie. V důsledku přijatých opatření se radiační situace neustále zlepšuje. Dokončují se práce na dezaktivaci území atomové elektrárny, kde se úroveň záření podstatně snížila. Na území bezprostředně sousedícím s elektrárnou je hladina záření poněkud zvýšená ve srovnání s přirozeným stavem, ale nepředstavuje nebezpečí pro zdraví lidí.“⁹⁹ Stejně jako v přechodných dnech je zde tedy propaganda ve formě bagatelizování havárie a uklidňování obyvatelstva pomocí neúplných nebo dokonce lživých informací. Moderátor relace zde dále cituje například informaci o dokončování budování náspu podél řeky Pripjať, do které se tím má předejít odplavení radioaktivních látek.

Reportáž z Kyjeva – měření vody údajně v pořádku. „Podle názoru akademika Velichova vědci a odborníci nyní řeší problémy, se kterými se ještě nikdo v praxi nesešel. Havárie nám přináší mnoho poučení, a to nejen odborníkům.“¹⁰⁰ Zde se tedy od zlehčování havárie a podávání neúplných informací dostáváme dokonce k pozitivním konotacím – obyvatelé se nemají čeho bát, a naopak mají být rádi za obohacující zkušenost. Nejmarkantnější příklad bagatelizace havárie zazní v téže reportáži v rámci srovnání s potenciální jadernou válkou: „(Havárie) názorně ukazuje, jak může být katastrofická jaderná válka. Tato havárie je totiž ve srovnání s ní jen nicotným incidentem.“¹⁰¹

„Podle belgického ministerského předsedy Martense neohrozila havárie v Černobyli ani v nejmenším obyvatelé Belgie.“ Zmíněny jsou v relaci z 10. 5. i další podobné výroky západních politiků. Zde je zřejmý cíl uklidnit obyvatelstvo výroky vysoce postavených a důležitých lidí.¹⁰²

---

⁹⁸ Československá televize, relace Televizní noviny z 6. 5. 1986. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

⁹⁹ Československá televize, relace Televizní noviny z 7. 5. 1986. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

¹⁰⁰ Československá televize, relace Televizní noviny z 8. 5. 1986. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

¹⁰¹ tamtéž

¹⁰² Československá televize, relace Televizní noviny z 10. 5. 1986. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

Dne 11. 5. měli českoslovenští diváci možnost poprvé vidět reportáž ze „zakázané“ třicetikilometrové zóny okolo Černobylu, ve které sovětský reportér popisuje proces likvidace následků havárie. „Dnes jsme dospěli k závěru, že to základní, hlavní nebezpečí bylo odstraněno. Je to svým způsobem historická událost a dnes už můžeme pracovat klidněji. To, co předpovídal západní buržoazní tisk, který se ve všech barvách rozepisoval o tom, že nás čeká obrovská katastrofa, tedy to nám nehrozí,“¹⁰³ říká v reportáži Ivan Silajev, předseda rady ministrů SSSR, v místě pracovního štábu, kde zasedala i vládní komise. Samozřejmě i zde se jedná o nepravdivé informace, jak dokazují úvodní kapitoly mé práce, kde popisují, jak k havárii došlo a jak náročné a dlouhé bylo odstraňování jejích následků.

4.3 Zobrazení černobylské havárie v Rudém právu

Rudé právo poprvé vyšlo v roce 1920. Nejprve bylo ústředním orgánem sociální demokracie, hlavním tiskovým orgánem KSČ se stalo v květnu 1921.¹⁰⁴ Převažovala zde stranická propaganda. Do bolševizace v roce 1929 do něj ale přispívala řada avantgardních básníků a spisovatelů. Řada z nich pak právě po roce 1929 byla vyloučena ze strany a noviny pak byly o jejich příspěvky ochuzeny.¹⁰⁵ V průběhu 2. světové války vycházelo Rudé právo ilegálně a oficiálně začalo opět vycházet v květnu 1945. V roce 1948 došlo k nucenému sloučení KSČ a Československé strany sociálně demokratické, současně došlo i ke sloučení Práva lidu a Rudého práva. Od července 1948 vycházelo už jen Rudé právo, nicméně jeho číslování v závorce zahrnovalo i příslušný ročník Práva lidu. Rudé právo bylo ústředním tiskovým orgánem KSČ. Jeho redakce byla obsazena prověřenými komunistickými novináři, takže měla mimořádnou důvěru režimu a moc určovat mediální agendu.¹⁰⁶

Obsahovou analýzu článku z Rudého práva budu provádět a zpracovávat chronologicky podle času vydání. Důvodem analýzy získaných informací podle časové následnosti je skutečnost, že s probíhajícím časem se zvyšuje informovanost čtenářů, ale také novinářů, zodpovědných pracovníků, i členů vlády. S časem klesá frekvence článků a snižuje se jejich informační hodnota, mizí také částečně prvky propagandy, nebo se opakují.

---

¹⁰³ Československá televize, relace Televizní noviny z 11. 5. 1986. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

¹⁰⁴ BEDNARÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Dějiny českých médií: Od počátku do současnosti. Praha: Grada 2011, s. 169.

¹⁰⁵ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál, 2010, str. 51.

¹⁰⁶ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál, 2010, str. 140.

První zpráva o havárii v jaderné elektrárně v Černobyli se v Rudém právu objevila v úterý 29. dubna. 1986. Zprávu byla převzata z agentury a byla stručná a informativní (viz Příloha 1)

Článek Havárie reaktoru¹⁰⁷ velmi stručně informoval čtenáře o tom, že došlo k poškození jednoho z reaktorů jaderné elektrárny, bez bližší specifikace poškození. V článku jsou propagandistické prvky, konkrétně jde o zlehčování události, když deník píše, že k podobným událostem dochází běžně. Článek zlehčoval havárii a uváděl, že k takovým haváriím došlo nejdnou ve světě. Článek vychází z informací od sovětské tiskové agentury TASS. Novináři neměli žádné bližší informace.

Tlak západních médií i vlád nakonec donutil SSSR k vysvětlení situace. 28. dubna večer, tedy více než dva dny po havárii, vydali Sověti první strohou zprávu, kterou převzala i Československá televize a odvysílala ji (až o den později) společně s rozhlasem. Tentýž den, tedy v úterý 29. dubna, se o katastrofě zmínilo i Rudé právo.¹⁰⁸

První signály úniku radionuklidů zachytilo Švédsko 27. 4. 1986. Po prošetření, že nejde o havárii na žádné ze švédských jaderných elektráren, se pozornost zaměřila na blízké sovětské elektrárny. Podle směru větru připadala v úvahu zejména jaderná elektrárna Ignalino v Litvě. Ke zjištění, že jde o černobylskou jadernou elektrárnu, napomohlo vyhodnocení amerických družicových snímků. Z těchto snímků byla později, podle oblasti spáleného lesa, odhadnuta dávka, která může takovýto efekt způsobit, a tedy i velikost úniku. Švédští odborníci již 28. dubna 1986 na základě vlastních měření odhadli, o jak velkou nehodu se jedná.¹⁰⁹

Dne 30. 4. 1986 vyšel druhý článek: K havárii v Černobyli.¹¹⁰ Článek je kompilátem krátkých zpráv od zpravodajců ze 4 hlavních měst. Důležité informace prezentované čtenářům obsahovaly, že radiační situace se nyní stabilizovala a postiženým se dostává lékařské pomoci, a že obyvatelé byli evakuováni. „*Radiační situace je sledována, úroveň radioaktivity v ovzduší neohrožuje zdraví obyvatelstva.*“ Zde je tedy pasáž zmíněná v předchozí kapitole, která bez dostatečných informací uklidňuje a přináší informaci o absenci zdravotních rizik, ačkoliv, jak víme zpětně i z dokumentů zachycujících komunikaci v rámci ÚV KSČ, docházelo ke stovkám případů rakoviny a dědičných onemocnění.

Cílem bylo uklidnit obyvatelstvo a zlehčovat havárii. Vláda podle informací z dokumentu

¹⁰⁷ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 100, s. 7

¹⁰⁸ PRACHAŘ, František, Marian BALOG, Veronika KYNCLOVÁ, Štěpán ŠIMŮNEK a Saša MALACHOVSKÝ. Zkáza Černobyli: 1986-2016. Praha: Czech News Center, 2016. ISBN 978-80-87033-40-1., str. 26

¹⁰⁹ SUJB, SURO, 10 let od havárie jaderného reaktoru v Černobyli – důsledky a poučení, 1996 [citováno 2023-06-20]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/10let_od_Cernobyli.pdf

¹¹⁰ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 101, s. 7.

z archívu KSČ již měla k dispozici skutečně naměřené hodnoty radiace. Velvyslanec SSSR až třetí den po havárii informoval MAAE. To znamenalo, že představitelé SSSR si uvědomovali, že jde o havárii s vážnými důsledky, a že je ji potřeba řešit přes mezinárodní organizace. V současnosti díky mezinárodním úmluvám by byla taková havárie a únik radioaktivních látek nahlášen v jednotkách hodin. Také pravděpodobnost, že dojde k takové havárii je v současnosti řádově nižší, protože právě události v Černobylu přispěly k aktivitám, které udělaly jaderné elektrárny bezpečnějšími. Jak z hlediska technického řešení, tak i z hlediska norem, předpisů a procesů.

Vlivem severního a severozápadního proudění se radioaktivní látky dostaly z místa nehody na území ČSSR. V té době již neobsahovaly radionuklidy s velmi krátkodobým poločasem rozpadu. V době, kdy radioaktivní látky dosáhly území ČSSR, převažovala v jejich směsi aktivita jodu 131 a teluru 132 s jodem 132. První hodnoty byly zaznamenány 29. dubna 1986 v JE Jaslovské Bohunice a KHS v Hradci Králové.¹¹¹

Článek z 1. 5. s názvem *K havárii v Černobylu*¹¹² informoval o prováděném měření a o tom, že reaktor je v utlumeném stavu. „*Některé západní agentury šíří pověsti, že zemřelo tisíce lidí. Zahynuli ve skutečnosti 2 lidi a dalších 197 bylo hospitalizováno, radioaktivní zamoření se stává nebezpečným až při tisíckrát násobně vyšších hodnotách.*“¹¹³

V článku je zmínka jenom o zvýšené koncentraci jódu ve zprávě z Varšavy. Hodnoty radioaktivity jsou údajně nízké. Všechny zprávy uklidňují, aby obyvatelé neměli důvod k obavám. V Kyjevě je situace v normálu i podle studentů, kteří nepozorují žádné mimořádné aktivity ve městě. Skutečné údaje naměřených hodnot nebyly běžným čtenářům dostupné. Měli je k dispozici ústavy, které již prováděly denní měření po celém území ČSSR a vládní představitelé, kteří podle výsledků přijímali opatření na ochranu obyvatel.

Jak se ukázalo později, zpráva z 1. května o nezvýšené radioaktivitě byla pouhým výmyslem tehdejší československé vlády. A i když byly po pár dnech nejvyšší orgány ČSSR Sovětským svazem dostatečně informovány o nastalé situaci, seriózního prohlášení se lidé nedočkali.¹¹⁴

Meteorologické zhodnocení ukázalo, že hlavní příchod radioaktivních látek do ČSSR z havarovaného reaktoru černobylské nastal 29 až 30.4. a pokračoval 2. 5. a v dalších dnech.¹¹⁵

---

¹¹¹ Zpráva o radiační situaci na území ČSSR po havárii v černobylské jaderné elektrárně. (důvodová zpráva, příloha II: k č.j. 01322/86-20, TAJNÉ, počet listů 16)

¹¹² Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 102, s. 7.

¹¹³ tamtéž

¹¹⁴ PRACHAŘ, František, Marian BALOG, Veronika KYNCLOVÁ, Štěpán ŠIMŮNEK a Saša MALACHOVSKÝ. Zkáza Černobylu: 1986-2016. Praha: Czech News Center, 2016. ISBN 978-80-87033-40-1., str. 26

¹¹⁵ PRACHAŘ, František, Marian BALOG, Veronika KYNCLOVÁ, Štěpán ŠIMŮNEK a Saša MALACHOVSKÝ. Zkáza

Domněnku, že opravdu o nic nejde, a že se v podstatě nic vážného nepříhodilo, měly podpořit tradičně mohutné oslavy 1. „máje“ a závod Míru poněkud hazardně odstartovaný v Kyjevě. V československé televizi, jak je rozvedeno v předchozí kapitole, uklidňoval sovětský akademik Velichov občany tvrzením, že černobylská havárie je ve srovnání s jadernou válkou jen malicherným incidentem. Jeho slova pak dokreslovaly obrázky z Ukrajiny, kde tamní obyvatelé klidně pracovali v kolchozech, pěstovali a přímo na poli konzumovali zamořené plodiny a vůbec se tvářili, že jde o nicotnou záležitost.¹¹⁶

Přes veškerou snahu státních orgánů „zabránit hysterii“ však naopak panice naši občané celkem přirozeně propadali. V dopisech adresovaných sdělovacím prostředkům jim vytýkali především nedostatek a zpoždění podávaných informací. Ve vysílání československého rozhlasu stanice Hvězda bylo možné zaslechnout hlas moderátora: „*Lidé k nám od rána telefonicky vyzvánějí a kladou ve většině případů otázky plné strachu a obav.*“¹¹⁷

Článek z 4. 5. 1986 *Situace po havárii pod kontrolou* hovoří o pomlouvačných výmyslech ve sdělovacích prostředcích na Západě, načež je citována další uklidňující zpráva od sovětské vlády, že „*radiační situace v jaderné elektrárně se stabilizovala*“.¹¹⁸ Článek dále informuje o návštěvě 2. 5. 1986 výše jmenovaných představitelů vlády v oblasti černobylské elektrárny. Pokračují dle něj práce na odstranění následků havárie a zdraví není ohroženo žádným zvýšením radioaktivity. „*Sovětský svaz disponuje dostatečnými materiálními, vědeckými a technickými možnostmi pro práce na likvidaci následků havárie. V současné etapě nevzniká potřeba součinnosti dalších států.*“¹¹⁹ V této zprávě je tedy propaganda bohatě zastoupená, jde zejména obviňování Západu ze:

- zneužívání současné situace pro svoje politické cíle
- obviňování Moskvy z utajování skutečných faktů o vysoké radioaktivitě
- odvádění pozornosti od vlastních akcí ohrožujících svět
- umístění 15 000 amerických hlavic v Evropě
- podpory kontrarevolucionářů v Nikarague a Afganistánu
- vrhání stínu na Sovětský svaz a jeho „mírové aktivity“

Černobylu: 1986-2016. Praha: Czech News Center, 2016. ISBN 978-80-87033-40-1., str. 26

¹¹⁶ Vysílání Československé televize, 9. 5. 1986. in: Vaněk Miroslav. Černobyl – krize věrohodnosti. Politické dopady černobylské tragédie. [citováno 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_krize_verohodnosti.pdf.

¹¹⁷ Vysílání ČRo – stanice Hvězda, 8. 5. 1986. in: Vaněk Miroslav. Černobyl – krize věrohodnosti. Politické dopady černobylské tragédie. [citováno 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_krize_verohodnosti.pdf.

¹¹⁸ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 103, s. 6.

¹¹⁹ tamtéž

- „vytváření pomlouvačných výmyslů“ v souvislosti s havárií v Černobylské elektrárně

Z výše uvedeného se lze oprávněně domnívat, že Sovětský svaz nesděloval skutečné informace a naopak je zatajoval. Podezření vyplývaly z údajů naměřených v okolních státech, zejména Švédsku a Finsku. Podezření by Sovětský svaz býval rozptýlil, tím, že v dalších dnech umožní přístup odborníkům z MAAE, což se ale pochopitelně nestalo.

Československo reagovalo na vzniklou situaci zřízením vládní havarijní komise (dále jen VHK), která se poprvé sešla až 1. května, tedy 5 dní po neštěstí. Zprávy ze zasedání VHK jsou vyobrazené v předchozí kapitole této práce. Po zjištění rozsahu možného zdravotního ohrožení přijala nově zřízená komise opatření na úseku zemědělství a výživy, zahraničního obchodu, ministerstva vnitra, dopravy, zdravotnictví a konečně na úseku informací, kde bylo hlavním úkolem předejít davové „psychóze“. Proto se sdělovací prostředky doslova předháněly ve svých propagandistických příspěvcích vysvětlováním nastalé situace, kterou hodnotily jako „nijak dramatickou“, přičemž odhalovaly pouze „buržoazní antisovětskou a antisocialistickou hysterii, především ze strany Rakouska a NSR, jejíž snahou bylo kromě jiného zpochybnit bezpečnost československých jaderných zařízení a celý československý jaderný program“.¹²⁰

Článek z 5.5. 1986¹²¹ uvádí, že výsledky nad územím Polska jsou uspokojivé, není důvod pro výjimečná opatření, úroveň radiace je hluboko pod úrovní nebezpečí. V článku se také vyskytuje obviňování USA ze šíření výmyslů a báchorek. Dále, že požadavek inspekce na místě nehody je odpoutáním pozornosti USA od agrese proti Libyi, od jaderných výbuchů v Nevadě a od programu hvězdných válek. Podle informací z publikace Zkáza Černobylu: 1986-2016¹²² se v blízkosti elektrárny Černobyl nachází bývalý tajný sovětský vojenský objekt Černobyl 2 s extrémně výkonným radarem. Využití jaderné elektrárny mělo být hlavně pro tento objekt. Pokud jsou tyto informace pravdivé, tak pochopitelně inspekce se tam Sovětům nehodila. Ve stejném čísle ve sportovní rubrice v článku Kyjev vítá účastníky ZM¹²³ a obsažena je i informace, že účastníci z Belgie, Itálie a USA svoji účast odřekli údajně kvůli lživé kampani „antisovětismu“.¹²⁴

12. 5. RP informuje (již v názvu článku) o tom, že „situace je pod kontrolou“.¹²⁵ Jsou zde

¹²⁰ Vaněk Miroslav. Černobyl – krize věrohodnosti. Politické dopady černobylské tragédie. [citováno 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_krize_verohodnosti.pdf.

¹²¹ Rudé právo. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 104, str. 7

¹²² PRACHAŘ, František, Marian BALOG, Veronika KYNČLOVÁ, Štěpán ŠIMŮNEK a Saša MALACHOVSKÝ. Zkáza Černobylu: 1986-2016. Praha: Czech News Center, 2016. ISBN 978-80-87033-40-1.,

¹²³ Rudé právo. Praha: ÚV KSČ, 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 104, str. 8

¹²⁴ tamtéž

propagandistické odstavce o mírovém využití jaderné energie. V této zprávě lze prvky propagandy opět zpozorovat v „útocích“ na Západ, jde zejména obviňování že:

- Západ, že zneužívá současnou situaci pro šíření protisovětských kampaní a vytváření antisovětských nálad
- ohrožuje Mexiko a latinskoamerické země radioaktivním zamořením
- chce odvést pozornost od vlastních akcí ohrožujících svět
- Západ chce zakázat dovoz některých druhů zemědělského zboží jako politické opatření

Je patrná snaha o uklidnění situace a zabránění šíření paniky. Přítomnost Generálního ředitele Mezinárodní agentury H. Blix a M. Rosena, ředitele oddělení MAAE pro jadernou bezpečnost v období 5. až 9. května tomu nasvědčuje, i když si elektrárnu prohlížel jenom z vrtulníku. Blix vyzval novináře, aby „nešířili neopodstatněnou paniku“.

Dalším článkem, který se rozhořčuje kroky Západních zemí je *Zrcadlo buržoazní propagandy*¹²⁶ z 13. 5. 1986. Opatření, které přijímají některé kapitalistické státy jsou diskriminací, která je součástí nátlaku vůči socialistickým státům a je projevem zneužití neštěstí na černobylské atomové elektrárně. Přitom v zemědělských produktech nebyla zjištěná žádná radioaktivita.¹²⁷ Ve zprávě se vyskytuje obviňování že:

- Západ, vede protisovětskou kampaň a v tisku zveřejnil nepravdivou zprávu o dvou tisících mrtvých.
- Západ vymáhal oficiální zprávy a pak je ignoroval a čtenáře „krmil výmysly“

V článku se uvádí, že američtí novináři v listu New York Post použili titulek: *Masový hrob! 15 tisíc mrtvých*. Bezesporu v tomto období i západní média používala prvky propagandy. Jaká to byla, je rozebráno v jedné z následujících kapitol o vyobrazení havárie v New York Times. Tato obvinění jsou pak často zmiňována ve sledovaných československých médiích.

Pro období 14. května až 27. června 1986 jsem seskupil články podle často se opakujícího se tématu, a to zlepšení bezpečnosti jaderných elektráren, situace v Černobylu a situace v ČSSR. Dne 14. 5. na první stránce byl zveřejněn projev generálního tajemníka Michaila Gorbačova, který navrhoval vytvořit mezinárodní systém bezpečného rozvoje energetiky. V projevu je popsána příčina výbuchu v jaderné elektrárně, ačkoliv všechny okolnosti nebyly ještě vyšetřené. Následuje popis přijatých opatření a ocenění hrdinství a práce lidí podílejících se na likvidaci následku havárie. Generální tajemníky obvinil západní média z propagandy, zejména

¹²⁶ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 110, s. 7

¹²⁷ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 110, s. 7

z informací o tisících hrobech, „vymřelém Kyjevu“, nezájmu o skutečné informace, „očerňování Sovětského svazu s cílem oslabit účinek mírového úsilí SSSR a jeho návrhů na zastavení jaderných zkoušek a na likvidaci jaderných zbraní.“¹²⁸ Dále se v projevu poukazuje na havárii v jaderné elektrárně v Three Mile Island v roce 1979, kdy americké úřady potřebovaly 10 dnů, aby informovali Kongres a celé měsíce, než informovali světové společnosti.

Michail Gorbačov se vyjádřil, že je nezbytné zasazovat se o výrazné prohloubení spolupráce v rámci Mezinárodní agentury pro atomovou energii. Hlavní poselství projevu shrnul do několika kroků: Vytvořit mezinárodní systém bezpečného rozvoje jaderné energetiky na základě těsné spolupráce všech států, které se atomovou energetikou zabývají. V rámci tohoto systému je nezbytné zavést způsob operativního poskytování informací v případě havárie a poruch v jaderných elektrárnách, zejména tehdy, jsou provázeny únikem radioaktivity. K posouzení celého tohoto komplexu otázek by bylo účelné svolat do Vidně zvláštní reprezentativní mezinárodní konferenci pod záštitou Mezinárodní agentury pro atomovou energii. Vzhledem k tomu, že MAAE byla vytvořena již v roce 1957 a její zdroje a personální obsazení neodpovídají úrovni rozvoje soudobé jaderné energetiky, bylo by účelné posílit zálohu a možnosti této ojedinělé mezinárodní organizace. „Sovětský svaz je k tomu připraven,“¹²⁹ řekl Gorbačov. „Jsme přesvědčeni, že do opatření zaměřených na zajištění bezpečného rozvoje světové jaderné aktivity je nutné více zapojit OSN a také její specializované orgány, jako jsou Světová zdravotnická organizace a Program OSN na ochranu životního prostředí,“¹³⁰ vyzýval k mezinárodní spolupráci.

Na závěr dodal, že nelze zapomínat, že v našem vzájemně závislém světě existují vedle problémů „mírového atomu“ problémy „atomu vojenského“. Havárie v Černobylu dle něj znovu ukázala, do jaké propasti by lidstvo uvrhla jaderná válka. „Vždy v nahromaděných jaderných arzenálech se skrývají tisíce a tisíce katastrof, nesrovnatelně hroznějších než černobylská.“ Zde se tedy opět jedná o konkrétní prvek propagandy, na který jsem poukazoval i v kapitole vyobrazení havárie v ČST. Nejen, že je havárie zlehčována, Gorbačov jí o jisté míry dokonce vyobrazuje v pozitivním světle, protože „díky ní“ má Západ lepší představu, co by znamenala jaderná válka.

Článek z 23. 5. názvem Spolupráce pro bezpečnost¹³¹ se věnuje zasedání rady guvernérů

¹²⁸ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 110, s. 7

¹²⁹ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 112, s. 1

¹³⁰ tamtéž

¹³¹ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 119, s. 7

MAAE, kde zástupce SSSR přednesl obsáhlou zprávu o stavu situace v Černobylu. Většina účastníků ocenila úsilí sovětských orgánů za urychlenou likvidaci následků havárie. 24.5. vyšel článek *Perspektivy jaderné energetiky*¹³², který přináší rozhovor s náměstkem ministerstva energetiky a elektrifikace SSSR Alexejem Makuchinem. Informuje o tom, že za třicet let nebyl zaregistrován žádný vážnější případ, který by vedl k překročení přípustných norem úniku radioaktivity. Sovětské jaderné elektrárny se osvědčily jako „spolehlivá a vysoce efektivní energetická zařízení“. Z události v černobylské elektrárně se vyvodí konstruktivní závěry a bude potřeba přijmout dostatečná opatření, aby se zajistila vysoká spolehlivost jaderné energetiky. Dne 14. 5. na str 7 byl zveřejněn článek Přípravy na „pohřbení“ poškozeného reaktoru¹³³ kde se rozebírali aktivity pro zabezpečení reaktoru a jeho chlazení.

*Atom musí sloužit míru,*¹³⁴ stojí na úvodní straně RP 15. 5. Jedná se o souhrnný článek, hodnotící uplynulé období. Zabývá se zahraniční propagandou a snaží se ve čtenářích vzbudit emoce. Shrnuje obvinění o „tisících obětích“ z předchozích článků a vycítá Západu ignoraci oficiálních zpráv ze SSSR. Podle článku se tragédie v černobylské elektrárně tak stala „výraznou zkouškou politické morálky“. Znovu se dle něj projeví dva různé přístupy, dva způsoby chování. Vládnoucí kruhy USA a dalších západních zemí se pokusily „zneužít neštěstí k torpédování dialogu mezi Východem a Západem, k ospravedlnění horečného raketového, jaderného a kosmického zbrojení. Socialistické země a s nimi milióny mírumilovných lidí na celém světě přijaly havárii jako další vážné memento, že jaderná epocha potřebuje nové politické myšlení, nové odpovědné činy.“¹³⁵

Havárie v Černobylu staví objektivně před všechny státy bez ohledu na společenské zřízení závažné otázky. Budoucnost světové energetiky se bez jaderné energie neobejde, je třeba učinit vše, aby byla plně ovládnuta ohromná síla, která se skrývá v atomovém jádru. Proto generální tajemník UV KSSS navrhuje vytvořit mezinárodní systém bezpečného rozvoje jaderné energetiky, svolat do Vídně zvláštní mezinárodní konferenci pod záštitou Mezinárodní agentury pro atomovou energii a posílit úlohu této významné mezinárodní organizace. Do opatření zaměřených na bezpečný rozvoj světové jaderné energetiky musí být rovněž více zapojena OSN. „*Události posledních dnů jsou novou výstrahou, jak nebezpečné je zneužití atomu pro vojenské cíle, jak arzenály ohrožují existenci lidského rodu. Vždyť v jaderných skladech se*

¹³² Rudé právo 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 120, s. 6

¹³³ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 112, s. 7

¹³⁴ Rudé právo 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 113, s. 1

¹³⁵ tamtéž

skrývají desetitisíce potenciálních katastrof, nesrovnatelně hrozivějších, než bylo neštěstí v Černobylu,¹³⁶ opakuje se opět propagandistická bagatelizace události, která zazněla i v projevu Gorbačova. Sovětský svaz dle článku prodloužil jednostranné moratorium na pokusné podzemní výbuchy do 6. srpna 1986, což znamená, že sovětské moratorium tedy mělo trvat celkem jeden rok.¹³⁷

Ve stejné čísle 113 Rudého práva ze dne 15. 5. se vyskytuje informace od dvou profesorů, kteří popisují zdravotní stav obětí ozáření v článku s názvem: *Rozhodovalo hrdinství lidí*¹³⁸. Hrdinství lidí se projevilo, když někteří dobrovolně vstoupili do místa se zvýšenou radiací a byly ochotní obětovat svoje zdraví i životy, aby zachránili druhé. V Černobylu je pomník sedmi hasičům, kteří jako první zasahovali při požáru v elektrárně a nese název „Těm, kteří zachraňovali svět“. Všech sedm mužů z pomníku, kteří věrně zachoval jejich tváře, je mrtvých a pomník postavili za svoje peníze jejich kamarádi.¹³⁹ V článku se rovněž vyskytuje obviňování Washingtonu o diskreditaci sovětské politiky a šíření nedůvěry vůči „mírovým iniciativám SSSR.“

Článek z 20. 5. informuje o nasazení robotické techniky, upravený buldozer na dálkové ovládání dle něj odstraňuje radioaktivní zbytky stavební konstrukce.¹⁴⁰ Robotické stroje, které dodal i západ pro likvidaci havárie většinou hned přestaly fungovat.¹⁴¹ Obyvatele ČSSR na 1. straně uklidňoval článek: *Zajištěná nezávadnost potravin na trhu*. Nebylo potřebné přistoupit k omezení konzumu mléka a pouze byla prováděná určitá preventivní opatření přímo ve výrobě mléka.¹⁴² Tato informace je v souladu se zprávou o radiační situaci na území ČSSR po havárii v černobylské jaderné elektrárně. (důvodová zpráva, příloha II: k č.j. 01322/86-20, TAJNÉ, počet listů 16). Podrobnější realizované kroky jsou uvedeny v kapitole Informace z archivů KSČ.

Do kategorie osvěty čtenářů lze zařadit článek z 22. 5. na čtvrté straně: Jak se měří radioaktivita.¹⁴³ Je to reportáž z Centra hygieny záření Institutu hygieny a epidemiologie v Praze. V institutu měřili různé vzorky (půdy, písku, trávy, aerosolu, mléka atd.). Naměřené údaje se přenášejí do přehledných tabulek. Důležitým poselství v článku je vyjádření doktora

¹³⁶ Rudé právo 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 113, s. 1

¹³⁷ tamtéž

¹³⁸ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 112, s. 7

¹³⁹ PRACHAŘ, František, Marian BALOG, Veronika KYNČLOVÁ, Štěpán ŠIMŮNEK a Saša MALACHOVSKÝ. Zkáza Černobylu: 1986-2016. Praha: Czech News Center, 2016. ISBN 978-80-87033-40-1., str. 45

¹⁴⁰ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 112, s. 7

¹⁴¹ PRACHAŘ, František, Marian BALOG, Veronika KYNČLOVÁ, Štěpán ŠIMŮNEK a Saša MALACHOVSKÝ. Zkáza Černobylu: 1986-2016. Praha: Czech News Center, 2016. ISBN 978-80-87033-40-1., str. 45

¹⁴² Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 112, s. 1

¹⁴³ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 118, s. 4

Kunze: „*Obecně nejsou zvláštní ochranná opatření potřebná. Úrovně, které jsme naměřili u nás v prostředí, v lidech a v potravinách, opravdu nevyžadovaly provedení žádných opatření, jež by omezila, jakkoliv normální život našich spoluobčanů.*“¹⁴⁴ Zmíněná je tam i hodnota naměřená u vzorku mléka dne 16. 5. v rozsahu od 75 do 105 Bq/l radioaktivního jódu 131. Stanovenou zpřísněnou normou pro ČSSR byla hodnota do 1 000 Bq na litr mléka vůči normě Světové zdravotnické organizace, která činila 1 000 Bq na litr mléka. Pro porovnání v prvních dnech po havárii podle Zprávy o radiační situaci na území ČSSR po havárii v černobylské jaderné elektrárně v mléce aktivita jódu 131 většinou nepřesahovala 1 000 becquerelů na litr (Bq/l), místy však přesahovala i 2 000 Bq/l a v ovčím mléce dosáhla až 70 000 Bq/l.

Frekvence článků po 28. květnu prudce klesla a omezila se většinou na krátké informativní zprávy otištěné straně 7. Většina článků se týkala zlepšení situace v Černobyli, jen minimum článků se věnovalo situaci v ČSSR. V uvedeném období na téma havárie v Černobylské elektrárně bylo publikováno v Rudém právu sedm převážně krátkých informativních článků. Většina článků se věnovala situaci v Černobyli. Ve sledovaném období se také vyskytovalo několik krátkých článků s výzvami k mezinárodní spolupráci.

Nejzajímavější období vzhledem k cílům práce je několikátýdenní období bezprostředně po havárii, kdy nebyla dostatečná informovanost, docházelo k zatajování informací. Propagandu využívaly obě strany, tedy kapitalistické i socialistické státy ve všech médiích. V období, kdy se do řešení zapojilo MAAE a zahraniční odborníci, začalo pozvolna ubývat propagandistických článků útočících na Západ. Mezi koncem května a koncem června dochází ke snížení počtu zpráv, jsou kratší a přinášejí jenom stručné informace. Jako jedná z možností vysvětlení snížení počtu článků o Černobylské elektrárně je snaha nešířit mezi obyvateli obavy z jaderných elektráren a tím předejít odporu obyvatelstva proti jejich stavbě.

4.4 Zobrazení černobylské havárie v Týdeníku aktualit

Ačkoliv TA dosahoval menšího nákladu než RP, do jisté míry by mohl být od článků z RP odlišný, protože na jeho obsah neměly československé úřady žádný vliv. Vydávala ho totiž sovětská tisková agentura Novosti (APN) a většinou se v tomto periodiku vyskytovaly přeložené sovětské články vyobrazující o život v SSSR nebo články vyjadřující oficiální názor sovětského vedení.

---

¹⁴⁴ Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 118, s. 4

Číslo 20 časopisu Týdeník aktualit¹⁴⁵ obsahuje více článků. První strohá informace je ve Zprávě z rady ministrů SSSR. Dozvídáme se, že situace na západních hranicích SSSR je normální, a že na území Ukrajiny a Běloruska zůstává radiace na dosavadní úrovni. Následuje článek *Fakta a závěry*¹⁴⁶ plný výčitek a záští vůči západním státům, kterými se snaží vzbudit emoce. Vycítá snahu o očerňování SSSR a rozsáhlou antisovětskou kampaň, kterou rozpoutala média. V článku je obsáhlý výčet havárií a poruch jaderných elektráren: JE Selflafteld – 30 poruch v letech 1950–1983 včetně zamoření území radioaktivitou, únik radioaktivního plynu z pokusného reaktoru Fermi v roce 1966, vypuštění 20 m³ radioaktivní vody z kanadské JE Pickering v roce 1983, radioaktivní mrak ze závodu La Hague v lednu 1981. Dále upozornění na havárii jaderné ponorky George Washington v roce 1981, která měla jaderné zbraně na palubě, havárii ponorky Atlanta v Gibraltarském průlivu v dubnu 1986, uvíznutí ponorky na mělčině u břehů Irsku vyzbrojená jadernými zbraněmi. Článek uvádí výčty jaderných havárií na Západě, aby nepřímě čtenáři vnuknul, že na Západě bylo tolik havárií a "u nás" jen jedna taková. Zajímavá je věta: „*Chceme pouze upozornit na to, že západní propaganda a někteří odpovědní činitelé záměrně nechtějí vidět či přesněji přiznat se k tomu, co se děje v jejich zemích a všechnu svou pozornost soustřeďují na osočování Sovětského svazu.*“

Článek *K událostem v černobylské jaderné elektrárně*¹⁴⁷ působí jako ohlédnutí za minulými událostmi. Lidé v Sovětském svazu vyjádřili upřímnou vděčnost za soucit a pochopení událostí ze strany vedoucích pracovníků a dalších oficiálních osobností jiných států. Poučení je potřeba vyvozovat ne jenom z úspěchů, ale i z tragédií. Výčitka v článku směřuje na opožděné informování o havárii v JE v USA v roce 1979.

Je zde informace o zasypání reaktoru čtyřmi tisíci tun ochranných materiálů. Článek obsahuje i informaci o počtu mrtvých lidí, evakuaci a dalších opatřeních. Dále jsou zde výčitky ohledně nepřijímání informací a „lživé antisovětské propagandě“. Sovětští odborníci se domnívali, že únik radioaktivity byl krátkodobý a rozsahem nepodstatný. „*Ano došlo k havárii, ale nesmíme zapomínat, že v Sovětském svazu pracuje 41 jaderných elektro bloků, a to přes 30 let.*“

I zde, stejně jako ve vyobrazení havárie v ČST nebo v RP, je tedy možné vidět totožný prvek propagandy, tedy zlehčování havárie a uklidňování „zkušenostmi“ SSSR.

Článek *V černobylské jaderné elektrárně*¹⁴⁸ je stručným informačním článkem, který informuje

---

¹⁴⁵ Týdeník aktualit, 1986. roč. 19. číslo 20. str. 12

¹⁴⁶ tamtéž

¹⁴⁷ tamtéž

¹⁴⁸ Týdeník aktualit, 1986. roč. 19. číslo 21. str. 1

o dezaktivaci okolí jaderné elektrárny. Bylo dle něj dokončeno zakonzervování systému odpadních kanálů a zabránění pronikání kontaminované vody do řeky Pripjat'. Všechny části včetně reaktoru jsou ochlazeny na běžné hodnoty a jenom v jeho centru je „mírně zvýšená teplota“. Možnost vážnějších komplikací je dle článku vyloučená.

Článek *Daleko od Černobylu*¹⁴⁹ je jakousi úvahou, která obsahuje i přehled opatření přijatých v ČSSR. Do jejich výčtu můžeme zařadit, že „mimořádná opatření nebyla nutná“, hygienické stanice dvakrát denně hlásily Centru hygieny údaje z rozborů a měření, situaci pomohly změnit deště, dobytek byl převeden na suché krmivo, byla zajištěna kontrola potravin, nebo že rozbor kravského mléka byl vyhovující. „V rozporu se zjevnými údaji a vědeckými propočty tvrdily rozhlas a televize ze sousedních kapitalistických zemí dennodenně pravý opak.“¹⁵⁰ Mnozí se polekali, když se radiace proti normě poněkud zvýšila, jak je v minulé kapitole dokázáno zmínkou o dopisech redakci RP od čtenářů. Nevěděli ovšem, že třeba v Mexiku je přirozená radiační úroveň až desetinásobně vyšší než v Československu. Neinformovanost v tomto směru se dle článku projevuje dvěma krajnostmi: opovrhováním nebezpečí nebo panickými obavami. Rudé právo pak údajně jako první z evropských novin otisklo komentář „demaskující lži a spekulace namířené proti Sovětskému svazu“.

Lze konstatovat, že v článcích v Týdeníku aktualit ve zkoumaném období se vyskytují stejné propagandistické prvky, jako v RP. Jde zejména o obviňování Západních zemí z antisovětských kampaní a zveřejňování lží v médiích, upozorňování na havárie a poruchy v jaderných elektrárnách v jiných zemích. Důvody těchto informací a odvádění pozornosti byly zmíněny již v předchozích kapitolách. Článek *Daleko do Černobylu* kromě zavádějících nebo propagandistických informací obsahuje samozřejmě i některá pravdivá fakta o situaci, které jsou v souladu se Zprávou o radiační situaci v kapitole Informace z archivů KSČ o černobylské havárii a také s informacemi z Rudého práva v kapitole vyobrazení černobylské havárie v Rudém právu.

Obsáhlý souhrnný článek *Havárie*¹⁵¹ informuje o havárii v Černobylu jako 152. havárii světa, v němž je v provozu přes 370 jaderných reaktorů různých typů. V prvních dvou odstavcích je stručný faktografický popis, co se stalo v Černobylu. Autor připustil, že hned zahynuli 2 lidé a 200 jich bylo ozářeno. Následuje poukázání na požár v JE ve Windsvalu v Anglii, kde byl příčinou 260 případů rakoviny štítné žlázy a 13 úmrtí. Dále poukázání na havárii v USA v elektrárně Three Mile Island a informování MAAE až po dvou měsících, zatímco o

¹⁴⁹ Týdeník aktualit, 1986. roč. 19. číslo 25. str. 3

¹⁵⁰ tamtéž

¹⁵¹ Týdeník aktualit, 1986. roč. 19. číslo 31. str. 10-11

událostech v Černobyli byly uvědomeny MAAE a vlády jiných zemí 28. dubna. Článek popisuje evakuaci, hašení požárů 50 požárnickými četami, zasypaní reaktoru, pískem hlínou, olovem, bórem. Následně po ochlazení a kontrole došlo k zabetonování reaktoru ze všech stran. „*Než byl reaktor pohřben, si ho z vrtulníku prohlédl H. Brinx, generální ředitel MAAE.*“¹⁵² Tuto konkrétní informaci se mohli dozvědět i čtenáři RP. Oceněna byla práce lékařů, kteří vyšetřili v prvních třech týdnech 230 tisíc lidí. V okolí Černobyli probíhaly rozsáhlé dezaktivací práce. Stav půdy sledovalo na Ukrajině 800 laboratoří, stav ovzduší 182 stálých a 38 mobilních stanic a také speciální letadla. Voda v řekách a otevřených nádržích byla sledována každou hodinu. Začátkem třetí květnové dekády přijeli do Kyjeva velvyslanci na pozvání ministerstva zahraničních věcí a získali informace o likvidaci následků katastrofy a „*stali se očividnými svědky, aby mohli informovat svoje vlády a obyvatele o tom, že již nehrozí z elektrárny nebezpečí.*“¹⁵³

Neštěstí vzbudilo velkou míru solidarity mezi lidmi z celého SSSR, kteří nabízeli pomoc při odstraňování následků. „*Nesporné poučení plyne z toho, že otázky spojené se spolehlivostí techniky a její bezpečnosti nabírají prvořadého významu*“. Článek končí výzvou ke spolupráci zemí v oblasti jaderné bezpečnosti v rámci OSN, MAAE, WHO a také poukázáním na ukončení jaderných zkoušek, které Sovětský svaz „*neprovádí již rok*“.

Další článek¹⁵⁴ je přepisem článku z Pravdy z 20. 7. 1986. Politické byro na zvláštním zasedání projednalo zprávu vládní komise o výsledcích vyšetřování příčin havárie v Černobyli. Bylo zjištěno, že došlo k hrubému porušení předpisů. Bylo zahájeno trestní řízení proti osobám, které se nesly vinu na havárii. Bylo odvoláno několik vedoucích činitelů z oblasti energetiky a bývalý ředitel černobylské jaderné elektrárny byl vyloučen ze strany.

Na zasedání byla zdůrazněna nutnost široké mezinárodní spolupráce a společného úsilí různých zemí při zajišťování jaderné bezpečnosti. SSSR navrhuje jiným zemím společně usilovat o to, aby se zabránilo haváriím na jaderných zařízeních ve světě.

„*Velmi důležité bude v tomto směru zvláštní zasedání generální konference MAAE, které se má konat v září. Sovětský svaz je připraven konstruktivně se podílet na její práci a považuje za na nejvyšší důležité, aby vědci různých států společně vyvinuli reaktor nové generace.*“

V článku *Má jaderná energetika po Černobyli budoucnost?*¹⁵⁵ je v úvodu zmíněno, kolik jaderných reaktorů je na světě v provozu. Následuje krátké srovnání atomových a tepelných elektráren, u kterých uvádí, že i při spalování dochází k úniku radioaktivních látek do ovzduší. Strategická linie sovětského státu ve vztahu k jaderné energetice se nemění. Ve zprávě

---

¹⁵² Týdeník aktualit, 1986. roč. 19. číslo 31. str. 10-11

¹⁵³ tamtéž

¹⁵⁴ tamtéž

¹⁵⁵ Týdeník aktualit, 1986. roč. 19. číslo 44. str. 10

politického byra UV KSSS bylo konstatováno, že k černobylskému neštěstí došlo vinou hrubého porušení předpisů pracovníky elektrárny. Především se zavádí nejpřísnější technologická kázeň s kategorickým zákazem jakýchkoli odchylek od stanovených předpisů pro provoz elektráren a prohlubuje se kontrola jejich práce, kterou má mít na starosti státní dohlížecí orgány a nově zřízené ministerstvo jaderné energetiky. Má být provedena kompletně nová atestace obsluhujícího personálu jaderných elektráren a rozšířena síť speciálních učebních a výcvikových středisek pro přípravu vysoce kvalifikovaných pracovníků.¹⁵⁶

Ohlédnutí do minulosti, v roce 1989 již poněkud objektivnější, představuje článek Černobyl po třech letech.¹⁵⁷ „*Prostá a běžná řada normálních lidských pravd, zákonů života. V černobylské zóně se pokoušeli vyvrátit tyto pravdy blokováním informací o havárii. Utajovali se stupně zamoření jednotlivých lokalit, pokud překračovali příslušné meze. Zdravotní služba zatajovala výsledky o léčení obyvatel Černobylu i údaje o stupni radioaktivního zasažení osob podílející se na likvidaci následků havárie. Dodnes se diskutuje o tom, jestli Pripjat' nebyla evakuovaná pozdě.*“¹⁵⁸

4.5 Zobrazení černobylské havárie v New York Times – komparace

NYT, deník založený roku 1851, je jedno z nejznámějších (nejen) amerických periodik na celém světě, ne-li nejznámější. Redaktoři a přispěvatelé NYT byli za dobu existence deníku oceněni již 132 Pulitzerovými cenami a odhalili mnoho skandálů, ale také byly zdrojem kontroverzí, například když informovali o přítomnosti zbraní hromadného ničení v Iráku, která se ale nikdy neprokázala.

Pro potřeby komparace vyobrazení havárie na Západě (propaganda existovala na obou stranách) v této části práce zanalyzuji články z NYT, které o zkoumané události pojednávají.

Jak lze pochopit z předchozích kapitol této práce, v dobovém československém tisku bylo čtenářům sdělováno, že Západ zneužíval havárii pro své politické cíle a vyobrazení havárie v západních „buržoazních“ sdělovacích prostředcích je „snůška polopravd a výmyslů“. V americkém tisku naopak dochází k obviňování SSSR z nedostatečného informování o situaci, zatajování některých skutečností a uvádění nepravdivých informací.

V této kapitole proto na základě analýzy dobových článků NYT zjistím, jestli byla havárie prezentována západním čtenářům nezaujatě, nebo se zde naopak vyskytují prvky propagandy a

¹⁵⁶ Týdeník aktualit, 1986. roč. 19. číslo 44. str. 10

¹⁵⁷ Týdeník aktualit, 1989. roč. 22. číslo 17. str. 12-13

¹⁵⁸ Týdeník aktualit, 1989. roč. 22. číslo 17. str. 13

vyobrazení havárie mohlo posloužit politickým zájmům.

29. dubna lze sice v NYT dohledat informaci o havárii, ale není na ni kladen velký důraz – je zmíněna v článku *Atomová energie dostává v Sovětském svazu přednost*. „Rozvoj jaderné energetiky má v Sovětském svazu vysokou prioritu. Na konci roku 1985 měl Sovětský svaz výrobní kapacitu 28 000 megawattů v civilních jaderných elektrárnách a výroba jaderné energie v loňském roce činila 170 miliard kilowatthodin, což je 11 procent celkové výroby v zemi. Tím se Sovětský svaz zařadil na třetí místo ve výrobě jaderné energie za Spojené státy a Francii.“¹⁵⁹ Až poté následuje informace o havárii, o které ještě v tu chvíli nebylo známo téměř nic: „Černobylská elektrárna na Ukrajině, kde došlo k dnes oznámené havárii, je jednou z největších a nejstarších v Sovětském svazu, jejíž projektovaný výkon 6 000 megawattů měl být dosažen do roku 1990. Na konci roku 1985 byly v provozu čtyři reaktory, každý o výkonu 1 000 megawattů, takže samotná černobylská elektrárna představovala jednu sedminu celkové sovětské jaderné výrobní kapacity. Černobylský reaktor č. 5 měl být uveden do provozu v tomto roce.“¹⁶⁰ Zde je tedy možné zpozorovat rozdíl oproti článku z 29. dubna v RP, kde byla i bez znalosti detailů událost zlehčována komentářem, že k podobným událostem dochází běžně, a že k takovým haváriím došlo nejednou ve světě.¹⁶¹ Ve stejný den se snažila diváky uklidnit i ČST informací, že „v současné době je radiační situace v elektrárně a okolí stabilizována.“¹⁶²

30. dubna již NYT přichází s obsáhlým článkem, zabírajícím celou titulní stranu. „Zpravodajské zdroje Spojených států dnes uvedly, že jaderná katastrofa v Sovětském svazu začala již před čtyřmi nebo pěti dny a pokračuje v šíření radioaktivního materiálu do atmosféry. Většina odborníků se shodla na tom, že grafitové jádro černobylského reaktoru v Pripjati na Ukrajině se vznítilo a prudce hoří. Podrobnosti o nehodě zůstaly dnes, den poté, co Rusové oznámili, že v reaktoru došlo k havárii, skoupé na slovo. Bez těchto podrobností bylo pro odborníky obtížné spekulovat o krátkodobém a dlouhodobém nebezpečí, které katastrofa představuje pro zdraví a životní prostředí.“¹⁶³

I bez dostatku podrobností a informací ze SSSR je ale v článku konstatováno, že na vině je sovětská technologie, která využívá grafit, formu uhlíku, k mírnění jaderných reakcí. Ve Spojených státech se za tímto účelem, jak je v článku zmíněno, používá voda.¹⁶⁴ Je zde zmíněn i další rozdíl oproti technologickému postupu v USA, tedy že zasažený reaktor nebyl uzavřen

¹⁵⁹ The New York Times, 29. dubna 1986, oddíl A, strana 10

¹⁶⁰ tamtéž

¹⁶¹ ČTK. SSSR: Havárie reaktoru. Rudé právo. 1986, roč. 66 (Právo lidu roč. 89), č. 100, s. 7

¹⁶² Československá televize, relace Televizní noviny z 29. 4. 1986. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

¹⁶³ The New York Times, 30. dubna 1986, oddíl A, strana 1

¹⁶⁴ tamtéž

v ochranné betonové kopuli. Vnější plášť by mohl snížit množství radioaktivního materiálu vyvrženého do atmosféry. *"Děje se to, že grafit hoří a všechny ty štěpné produkty, které by v americkém reaktoru zůstaly v zemi, jsou nyní neustále vypouštěny do vzduchu,"* je v článku citován Peter Bechman, jaderný expert Coloradské univerzity. I zde je tedy v článku vyzdvížena americká technologie, u které by dle vyjádření experta nemělo dojít ke kontaminaci vzduchu unikajícími látkami.

Co se týče „rychlosti“ informování o události ze strany SSSR, je v článku zmíněna kritika evropských představitelů a jaderní expertů Sovětského svazu za to, že nehodu nezveřejnil hned, jak k ní došlo. *„Někteří zpravodajští pracovníci Spojených států tvrdí, že se domnívají, že k ní došlo v pátek nebo možná dokonce ve čtvrtek. Moskva o nehodě informovala až v pondělí.“*¹⁶⁵ Časová prodleva zhruba tří dnů mezi výskytem nehody a případným sovětským oznámením v pondělí naznačovala americkým zpravodajským zdrojům, že mnohonásobně nadměrná úroveň radioaktivity zjištěná nad Skandinávií donutila Rusy problém zveřejnit.

I bez podrobnějších informací ze strany SSSR je v článku dedukováno, že nehoda téměř jistě nebyla klasickou havárií, při níž se taví uranové palivo. Fyzik Yaleovo univerzity Dr. Bromley naopak vysvětluje, že *„nehoda byla pravděpodobně způsobena únikem energie, která se v grafitových reaktorech hromadí po měsících provozu.“* Dle jeho názoru operátoři v rámci běžného procesu očišťování grafitu od této energie příliš rychle zvýšili teplotu reaktoru, čímž zahájili rychlé uvolňování energie, která následně protrhla nerezový plášť reaktoru, čímž umožnila vniknutí vzduchu a zahájení hoření grafitu.

Hlavním tématem pochopitelně byla havárie pro NYT i v následujících dnech. 1. května již vztahovali odborníci událost k hlubším strategickým bezpečnostním problémům Sovětského svazu: *„Západní odborníci na jaderné technologie včera prohlásili, že Sovětský svaz má nejhorší plánování jaderné bezpečnosti ze všech zemí, dokonce horší než v rozvojových zemích a ve zbytku sovětského bloku.“*¹⁶⁶ V důsledku toho podle nich Rusové ve svém jaderném programu mnohem více riskovali. Tato praxe pak dle článku pravděpodobně přímo souvisí s katastrofou jaderné elektrárny v Černobylu. *"V pořadí bezpečnosti bychom na první místo zařadili Němce, Američany doprostřed a Rusy na konec,"* řekl Dr. Bennett Ramberg, odborník na mezinárodní bezpečnost reaktorů z Centra pro mezinárodní a strategické záležitosti na Kalifornské univerzitě v Los Angeles. Konkrétní sovětské bezpečnostní chyby jsou pak

---

¹⁶⁵ tamtéž

¹⁶⁶ The New York Times, 1. května 1986, oddíl A, strana 12

v článku uvedeny:

- Konstrukce, kterou američtí odborníci označili za nebezpečnou.
- Snížení bezpečnosti kvůli úspoře peněz.
- Nedostatečná opatření k omezení radiace, chlazení jaderného paliva, používání počítačů a zajištění záložních bezpečnostních potřeb.
- Nedostatečné plánování evakuace.
- Neplánování nejhroššího možného případu havárie.
- Umístění jaderných reaktorů v obydlených oblastech.
- Absentující kritika ze strany veřejnosti.

Na stejné stránce se objevují obavy z plánovaných jaderných reaktorů na Kubě, které zde pomáhá stavět Sovětský svaz. „*Sovětský svaz pomáhá Kubě s instalací dvou jaderných reaktorů, které se sice liší od typu reaktoru, který selhal na Ukrajině, ale v případě vážné havárie by téměř jistě zasáhly Spojené státy, uvedli včera vědci a analytici jaderného průmyslu.*“¹⁶⁷ Reaktorový komplex se stavěl asi 250 mil jižně od Miami podél jižního pobřeží Kuby. Stejně jako většina sovětských exportních reaktorů té doby měly být i bloky instalované na Kubě tlakovodní reaktory „zřejmě“ vybaveny ochrannými obaly. Odborníci však v návaznosti na černobylskou havárii dodali, že existuje řada nezodpovězených otázek ohledně možných rizik, která kubánský projekt představoval.¹⁶⁸

Nejen v tomto vydání NYT je zmíněn rekordní propad burzy v návaznosti na obavy z černobylské havárie. Právě o tom, že se Američané zajímali ze všeho nejvíce o své zisky, kriticky informovala československá dobová média nejen v souvislosti s černobylskou havárií – jedná se o typický případ „souboje“ socialismu s kapitalismem. „*Akciový trh včera utrpěl nejhorší jednodenní bodovou ztrátu v historii, protože rostoucí obavy z jaderné havárie v Sovětském svazu poskytly investorům záminku k vybrání části zisků ze silného růstu trhu v posledních měsících.*“¹⁶⁹ Mezi nejvíce zasažené patřily akcie v energetickém sektoru, protože investoři se obávali, že sovětská katastrofa by mohla poškodit americkou jadernou energetiku. Pokles cen akcií však zasáhl prakticky všechny sektory trhu.

2. května se v NYT objevují spekulace o zraněních způsobených radiací. „*Od prvního zveřejnění informací o havárii v černobylské elektrárně minulý víkend několik amerických odborníků spekulovalo o tom, že by se mezi oběťmi mohly vyskytnout případy selhání kostní*

---

¹⁶⁷ The New York Times, 1. května 1986, oddíl A, strana 12

¹⁶⁸ tamtéž

¹⁶⁹ The New York Times, 1. května 1986, oddíl D, strana 1

*dřeně, pokud došlo k velkému úniku pronikavého gama záření.*¹⁷⁰

Následující den je možné zpozorovat informování o sovětské „protiofenzivě“, která, jak je ukázáno v předchozích kapitolách této práce, měla podobu osočování západního tisku, že havárii zveličuje a zneužívá ke svým politickým cílům. „*Vysoký sovětský představitel dnes obvinil západní novináře, že zveličují černobylskou jadernou katastrofu, "aby vyvolali protisovětskou hysterii"*.¹⁷¹ Hovoří se zde o sovětské snaze přejít do ofenzivy po pěti dnech ostré celosvětové kritiky za to, že Kreml odmítl poskytnout podrobné informace o katastrofě v Černobylu. „*Po čtyřech dnech stručných oficiálních prohlášení k černobylské záležitosti dnes sovětská vláda neposkytla žádné nové informace.*“¹⁷² V článku je citován i výrok Borise Jelcina: „*Naši ideologičtí odpůrci nevynechají jedinou příležitost, aby zahájili další kampaň proti SSSR. Buržoazní propagandistická média vymýšlejí kolem havárie v černobylské atomové elektrárně mnoho mystifikací. Cílem toho všeho je ještě více zesílit protisovětskou hysterii v naději, že se podaří vrazit klín do vztahů Sovětského svazu s ostatními zeměmi.*“¹⁷³

6. května se zle v NYT dočíst o prudkém nárůstu spadu ze sovětské reaktorové elektrárny nad Skandinávií a objevují se zde zmínky o jeho šíření dále do západní Evropy. Podle jedné citované zprávy se déšť radioaktivních částic dostal až do Británie.¹⁷⁴ Vědci však dále v článku zdůrazňují, že celkové množství zvýšeného spadu a radioaktivity, kterému jsou lidé v západní Evropě vystaveni, je velmi malé.¹⁷⁵ „*Federální pracovní skupina dnes oznámila, že radioaktivita z havárie sovětského reaktoru byla poprvé zjištěna na úrovni terénu ve Spojených státech.*“¹⁷⁶ Zjištěné hodnoty byly však i zde nízké, že nepředstavovaly „žádné nebezpečí pro americké obyvatele“, kteří dle článku neměli důvod přijímat žádná ochranná opatření ke snížení ozáření.

Jednotlivé evropské země přijaly dle článku z 10. května různé strategie, jak se vyrovnat s radioaktivním spadem a jeho dopadem na vlastní zemědělství. „*Země západní Evropy, hluboce rozdělené protichůdnými politickými a hospodářskými zájmy, se mezi sebou přou o to, zda je jejich domácí produkce dostatečně zbavená radiace z černobylské jaderné katastrofy.*“¹⁷⁷ Některé z rozdílů lze dle článku vysvětlit zeměpisnou polohou: země vzdálenější od havárie byly radioaktivitou zasaženy jen mírně, a proto přijaly méně opatření. Zdá se však, že významnější faktory jsou politické a ekonomické. Například „*Itálie je rozzuřená kvůli*

¹⁷⁰ The New York Times, 2. května 1986, oddíl A, strana 9

¹⁷¹ The New York Times, 3. května 1986, oddíl 1, strana 4

¹⁷² tamtéž

¹⁷³ tamtéž

¹⁷⁴ The New York Times, 6. května 1986, oddíl A, strana 6

¹⁷⁵ tamtéž

¹⁷⁶ The New York Times, 7. května 1986, oddíl A, strana 19

¹⁷⁷ The New York Times, 10. května 1986, oddíl 1, strana 5

směrnícím Evropského společenství o tom, jaké jsou přípustné úrovně radioaktivity v ovoci a zelenině. Itálie, největší producent ovoce a zeleniny na kontinentu, tvrdí, že úrovně radioaktivity navržené Evropským společenstvím by diskriminovaly italské zemědělství.“¹⁷⁸

Den poté se v NYT objevuje přepis prohlášení sovětské vlády k černobylské havárii, který v překladu zveřejnila oficiální tisková agentura Tass: „V průběhu 10. května pokračovaly práce na odstranění následků havárie v černobylské jaderné elektrárně. Teplota uvnitř reaktoru se v důsledku přijatých opatření podstatně snížila. Podle názoru vědců a odborníků to svědčí o praktickém ukončení procesu hoření grafitu v reaktoru. Uvolňování radioaktivních látek se prudce snížilo. Ve velkém měřítku byly zahájeny práce na dekontaminaci území, budov a zařízení elektrárny, jakož i automobilových komunikací a dalších objektů nacházejících se v blízkém terénu, a to za použití moderních materiálů a technických prostředků. Probíhají práce na dodatečné konsolidaci základů reaktoru.“¹⁷⁹ Následující den NYT cituje další oficiální vyjádření sovětské vlády, které jsme viděli několikrát i v rámci předchozích kapitol. Jedná se o uklidňování, že situace je „v normálu“. „Radiační situace na západních hranicích SSSR je normální. Úroveň radiace na území Ukrajiny a Běloruska zůstává stejná.“¹⁸⁰

S přibývajícím odstupem času se objevují i články nabádající k poučení se z černobylské havárie. První poučení je dle článku to nejzákladnější, a to nutnost havarijního plánování.

„Během několika dní po sovětské havárii úřady v Moskvě předvedly dvě selhání, která by se pravděpodobně nestala ve Spojených státech.“¹⁸¹ Zde je opět možné zpozorovat porovnání se a „pochválení se“ na americké straně. První poučení dle článku spočívalo v tom, že "bohužel", jak napsal sovětský vládní deník Izvestija, pracovníci odpovědní za monitorování radiace uvnitř elektrárny neměli kontakt s těmi, kteří měřili radiaci venku. Druhým souvisejícím selháním bylo 36hodinové zpoždění při zahájení odsunu lidí žijících v okruhu několika kilometrů od elektrárny, zřejmě proto, že „vyšší úředníci nepochopili závažnost havárie“.¹⁸²

Cílem této kapitoly bylo zjistit, zda byla havárie prezentována americkým čtenářům nezaujatě, nebo zda mohlo její vyobrazení havárie mohlo posloužit vlastním politickým zájmům. Jak je v ukázkách některých článků vidět, v NYT byly vyzdvihovány americké postupy, technologie a bezpečnostní prvky a bylo zde řečeno, že ve Spojených státech by se z těchto důvodů havárie

---

¹⁷⁸ The New York Times, 10. května 1986, oddíl 1, strana 5

¹⁷⁹ The New York Times, 11. května 1986, oddíl 1, strana 13

¹⁸⁰ The New York Times, 12. května 1986, oddíl A, strana 6

¹⁸¹ The New York Times, 18. května 1986, oddíl LI, strana 11

¹⁸² tamtéž

nestala. Do jisté míry tedy samozřejmě byla havárie „zneužita“ pro propagaci americké technologické „nadřazenosti“ a větší vyspělosti, něco takového se ale v určité míře dalo čekat.

5 Závěr

Černobylská havárie zasela na dlouhá léta nedůvěru k využívání jaderné energie zejména z důvodu netransparentního informování ze strany Sovětského svazu. Míra a otevřenost informací o havárii v době, kdy k ní došlo, byla bohužel poplatná tehdejší době a obyvatelstvo se správné informace včas nedozvědělo. Nedůvěra se také významně dotkla způsobu předávání informací. Důvěra v předávání pravdivých informací o takovýchto událostech byla narušena i do budoucnosti a např. ještě v roce 2011, kdy došlo k havárii v elektrárně ve Fukušimě, mnoho lidí zveřejňovaným oficiálním informacím nevěřilo.¹⁸³

Černobylská tragická havárie z 26. dubna 1986 vzbudila bezprostřední a konkrétní obavy v celé Evropě. Jak se brzy ukázalo, šlo o obavy oprávněné, neboť se jednalo o nejvážnější havárii v dosavadní historii mírového využití jaderné energie. Jestliže však západní demokratické státy otevřeně informovaly své obyvatelstvo o jejím (předpokládaném) rozsahu, možných zdravotních ohroženích a důsledcích pro ekosystém celého kontinentu, je nechvalným znakem tehdejší doby, že k méně vědoucí menšině patřili Poláci, Maďaři, Němci, Rumuni a do značné míry také Rusové, Ukrajinci a Bělorusové a k těm téměř nevědoucím občané socialistického Československa, které tak zase jednou získalo neslavný primát.¹⁸⁴

Téma této práce je pořád aktuální i přesto, že se jedná o události, od kterých uplynulo skoro čtyřicet let. Dopady černobylské havárie na planetu a její obyvatele pořád přetrvávají.

Prvním cílem této práce bylo prozkoumat, jak se československý tiskový systém vypořádal se zobrazením černobylské havárie a jaké prvky propagandy byly použity k ovlivnění veřejného mínění, a to především ve vybraných novinových článcích a reportážích. Z prozkoumaných materiálů vyplývá, že tisk měl omezený přístup k tajným informacím. Vyplývá to z porovnání článků z RP (kapitola Zobrazení černobylské havárie v Rudém právu) a údajů z dokumentů z archivů KSČ (kapitola Informace z archivů KSČ o černobylské havárii a dopadů na ČSSR). V článcích se objevovaly prvky propagandy, kde dominovalo zejména: obviňování Západu z pomlouvání, odvádění pozornosti, umístování jaderných zbraní v Evropě, vyzbrojování kontrarevolucionářů v Nikaragui a Afganistánu. Propagandistickou stálicí byl boj za mír (viz kapitola *Propaganda* a kapitola *Zobrazení černobylské havárie v Rudém právu*).

Co se týče porovnání vyobrazení události v jednotlivých médiích, které v této práci analyzuji,

¹⁸³ SUJB: *Černobyl*. [online]. [citováno 2023-07-11]. Dostupné z: <https://www.sujb.cz/cernobyl>.

¹⁸⁴ Vaněk Miroslav. *Černobyl – krize věrohodnosti. Politické dopady černobylské tragédie*. [citováno 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_krize_verohodnosti.pdf.

tak jsou dle očekávání informace v československých médiích téměř stejné. Jak v ČST, tak v RP i TA docházelo v době bezprostředně po havárii k uklidňování obyvatel a bagatelizaci celé události, ale například i zdravotních rizik. Pro taková tvrzení přitom zdejší média ještě v té době nemohla mít data, kterými by je podložila. Na druhé straně byla do jisté míry byla havárie „zneužita“ pro propagaci americké technologické „nadřazenosti“ a vyspělosti, jak dokazují v předchozí kapitole.

Z dostupných informací zejména z archivů KSČ (kapitola Informace z archivů KSČ o černobylské havárii a dopadů na ČSSR) vyplývá, že byla přijata opatření, aby škody na zdraví obyvatel byly co nejnižší. Zároveň je patrné, že úplné informace nebyly zveřejňovány, kvůli ovlivňování veřejného mínění, zejména z důvodu nešíření paniky a nevytváření odporu vůči jaderné energetice a stavbě jaderných elektráren.

Druhým cílem práce je ověřit hypotézu: „Existují důkazy (záznamy v národním archivu) o tom, že novináři měli pokyny o tom, jak psát o černobylské havárii?“ Z dostupných informací se nepotvrdilo, že by existovaly důkazy o tom, jak mají novináři psát o černobylské havárii. Novináři měli omezený přístup ke skutečným údajům o naměřené radioaktivitě. A navíc tyto údaje byly v prvních dnech tajné. Byla ale pozastavená přemíra informací, které sdělovací začaly přinášet o haváriích jaderných elektráren ve světě, neboť to působilo proti jejich výstavbě v ČSSR, o čemž hovořím (nejen) v kapitole této práce věnující se archivním fondům ÚV KSČ. Dalším faktorem, který určitě omezoval informace, byl způsob autocenzury a způsob kontroly práce novináře ve smyslu konceptu práce šéfredaktor – novinář (viz. kapitola Systém řízení médií v Československu po roce 1969) a také kontrolní systém médií řízený Federálním úřadem pro tisk a informace.

Summary

The Chernobyl accident sowed distrust in the use of nuclear energy for many years, mainly because of the Soviet Union's non-transparent information. The level and openness of information about the accident at the time it occurred was unfortunately in keeping with the times and the population did not receive the correct information in time. Mistrust also significantly affected the way information was transmitted. Trust in the transmission of truthful information about such events has been eroded well into the future and, for example, even in 2011, when the Fukushima accident occurred, many people did not trust the official information that was published.

The tragic Chernobyl accident of 26 April 1986 raised immediate and concrete concerns throughout Europe. As it soon turned out, these fears were justified, as it was the most serious accident in the history of the peaceful use of nuclear energy to date. However, if the Western democracies openly informed their populations about its (supposed) scale, possible health hazards and consequences for the ecosystem of the entire continent, it is an unfortunate feature of the times that the less knowledgeable minority included Poles, Hungarians, Germans, Romanians and, to a large extent, Russians, Ukrainians and Belarusians, and among the almost ignorant citizens of socialist Czechoslovakia, which thus once again won an infamous primacy. The topic of this thesis is still relevant, even though the events in question are almost forty years old. The effects of the Chernobyl accident on the planet and its inhabitants still linger.

The first aim of this thesis was to examine how the Czechoslovak press system dealt with the portrayal of the Chernobyl accident and what elements of propaganda were used to influence public opinion, especially in selected newspaper articles and reports from the period of the accident. The material examined that the press had limited access to secret information. This is evident from a comparison of articles from the RP (chapter on the depiction of the Chernobyl accident in Red Law) and data from documents from the archives of the Communist Party of Czechoslovakia (chapter on information from the archives of the Communist Party of Czechoslovakia on the Chernobyl accident and its impact on the Czechoslovakia). Elements of propaganda were present in the articles, which were dominated by: accusing the West of slander, distraction, placing nuclear weapons in Europe, arming counterrevolutionaries in Nicaragua and Afghanistan. The propaganda constant was the struggle for peace (see the chapter Propaganda and the chapter Depiction of the Chernobyl accident in RP). As for the comparison of the portrayal of the event in the individual media that I analyse in this thesis, as expected, the information in the Czechoslovak media is almost the same. In the immediate

aftermath of the accident, ČST, RP and TA calmed down the population and downplayed the whole event, but also, for example, the health risks. At the same time, the local media could not yet have had the data to back up such claims. On the other hand, to some extent the accident was "exploited" by NYT to promote American technological "superiority" and maturity, as I demonstrate in the previous chapter.

The available information, especially from the archives of the Communist Party (as depicted in this thesis), shows that measures were taken to keep the damage to the health of the population as low as possible. At the same time, it is evident that full information was not made public, due to the influence of public opinion, especially in order not to spread panic and possibly create opposition to nuclear power and the construction of nuclear power plants.

The second aim of the paper was to test the hypothesis: "Is there evidence (records in the National Archives) that journalists were instructed on how to write about the Chernobyl accident?" From the available information, there is no evidence that there is any evidence of instructions to journalists on how to write about the Chernobyl accident. Journalists had limited access to actual data on measured radioactivity. Moreover, these data were secret in the early days. However, the overabundance of information that the media began to bring about nuclear power plant accidents around the world was suspended because it worked against their construction in ČSSR, as I portray (not only) in the chapter of this thesis dealing with the archives of the Central Committee of the Communist Party of the Czechoslovakia. Another factor that certainly limited information was the method of self-censorship and the method of controlling the work of the journalist in terms of the editor-journalist concept of work (as depicted in this thesis), and also the control system of the media managed by the Federal Office for Press and Information.

Použitá literatura a zdroje

Literatura:

BEDNARŮK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. ISBN 9788027105533.

CULL, Nicholas John, David Holbrook CULBERT a David WELCH. Propaganda and mass persuasion: a historical encyclopedia, 1500 to the present. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, c2003. ISBN 1-57607-820-5.

FIDELIUS, Petr. Řeč komunistické moci. Praha: Triáda, 1998. 216 s. ISBN 80-86138-03-8.

FTOREK, Jozef. Public relations jako ovlivňování mínění: jak úspěšně ovlivňovat a nenechat se zmanipulovat. Praha: Grada, 2007. 165 s. ISBN 978-80-247-1903-0.

GREGOR, Miloš a Petra MLEJNKOVÁ. Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!! Brno: CPress, 2018. ISBN 978-80-264-1805-4.

HALLIN, Daniel C. a Paolo MANCINI. Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-377-2.

CHLUPÁČ, Miloslav. Propaganda jako společenský jev. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. 284 s.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. Dějiny českých médií 20. století. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. Život s deprivanty. Praha: Galén, 2002. 390 s. ISBN 80-7262-078-9.

KUROČKIN, P. K. Komunistická propaganda: otázky teorie a metodiky. Praha: Svoboda, 1977. s 289.

LEATHERBARROW, Andrew. Černobyl 01:23:40: neuvěřitelný příběh nejhorší jaderné katastrofy. Brno: CPress, 2020. ISBN 978-80-264-3032-2.

PAŽOUT, Jaroslav, ed. Informační boj o Československo/v Československu (1945-1989). Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. 204 s. ISBN 978-80-87912-10-2.

PLOKHY, Serhii. Černobyl: historie jaderné katastrofy. Brno: Jota, 2019. ISBN 978-80-756-

5462-5

PRACHAŘ, František, Marian BALOG, Veronika KYNCLOVÁ, Štěpán ŠIMŮNEK a Saša MALACHOVSKÝ. Zkáza Černobyli: 1986-2016. Praha: Czech News Center, 2016. ISBN 978-80-87033-40-1.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.

SIEBERT Fred S., Theodore PETERSON and SCHRAMM Wilbur: Four theories of the press: the authoritarian, libertarian, social responsibility, and Soviet communist concepts of what the press should be and do. Urbana: University of Illinois Press, 1956. ISBN 9780252051050.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Česko, Sdružení Podané ruce, 1999. 80-85834-60-X

THOMSON, Oliver. Mass persuasion in history: an historical analysis of the development of propaganda techniques. Edinburgh: Paul Harris, 1977. ISBN 978-0904505160.

VLADYKA, Tomáš. Prvky propagandy ve vyobrazení chilského puče roku 1973 v československém tisku. Praha, 2020, s.43

WRÓBEL, Alina. Výchova a manipulace: podstata manipulace, mechanismy a proces, vynucování a násilí, propaganda. Praha: Grada, 2008. 199 s. ISBN 978-80-247-2337-2.

Periodické zdroje:

Rudé právo, orgán ÚV KSČ, ročník 66 (digitalizovaný archiv)
Dostupný z: <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1986>

The New York Times, The New York Times Company, ročník 135 (digitalizovaný archiv)
Dostupný z: <https://www.nytimes.com/topic/subject/chernobyl-nuclear-accident-1986>

Týdeník aktualit, Tisková agentury Novosti, ročník 19

Archivní zdroje:

Archiv ÚV KSČ, fond ÚV 1945-1989, Praha – předsednictvo 1986-1989
Dostupný v Národním archivu

Internetové zdroje:

Chernobyl Accident 1986. Online. London: World Nuclear Association, 2021 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.world-nuclear.org/information-library/safety-and-security/safety-of-plants/chernobyl-accident.aspx#ECSArticleLink0>

Dědictví Černobyli: zdravotní, ekologické a sociálně ekonomické dopady: a, Doporučení vládám Běloruska, Ruské federace a Ukrajiny. Online. Praha: ČSVTS, 2006. ISBN 80-02-01806-0. [cit. 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/chernobyl/Cernobyl_CZ.pdf

Kolektiv: Patnáct let od havárie v Černobyli – důsledky a poučení. Online. SUJB. 2001. [cit. 2023-06-15]. Dostupné z https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/15let_od_havarie_Cernobyli.pdf

Klener Vladislav: Zdravotní následky černobylské katastrofy. Online. SUJB 2006. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/chernobyl/Zdravotni_nasledky_Cernobyli.pdf

Normative Theory – Four Theories of the Press. Communication Theory, All About Theories for Communication. Online. [citováno 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.communicationtheory.org/normative-theory-four-theories-of-the-press/>.

Poučení z krizového vývoje. Online. Ústav pro studium totalitních režimů. [citováno 2023-06-15] Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/antologie-ideologicky-ch-textu/pouceni-z-krizoveho-vyvoje/>

Sievert, becquerel, rentgen.... Jak měříme radioaktivitu. in: Atominfo.cz Online. 08. 05. 2012. [cit. 2023-07-11]. Dostupné z: <https://atominfo.cz/2012/05/sievert-becquerel-rentgen-jak-merime-radioaktivitu/>.

Soviet Media Theory. Communication Theory, All About Theories for Communication. Online. [citováno 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.communicationtheory.org/soviet-media-theory/>

SUJB, SURO: 10 let od havárie jaderného reaktoru v Černobyli – důsledky a poučení. Online. SUJB, 1996 [cit. 2023-06-10]. Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/dokumenty/10let_od_Cernobyli.pdf

SUJB: Havárie Černobylské elektrárny 35 let poté. Online. SUJB, 2021 [cit. 2023-06-15].
Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/2021/Havarie_Cernobyl_-_35_let_pote.pdf

Vaněk Miroslav. Černobyl – krize věrohodnosti. Politické dopady černobylské tragédie. Online. SUJB, 2006 [cit. 2023-06-15]. Dostupné z
https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_krize_verohodnosti.pdf.

Vysílání Československé televize, 9. 5. 1986:
https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_krize_verohodnosti.pdf

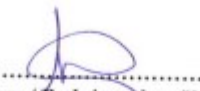
Vysílání ČRo – stanice Hvězda, 8. 5. 1986:
https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_krize_verohodnosti.pdf

Československá televize, relace Televizní noviny. Dostupné z:
https://www.youtube.com/watch?v=R6s7NQLfgPg&ab_channel=inzlin

Teze Diplomové práce

Institút komunikačných štúdií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce	
TUTO ČASŤ VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Vladyka Tomáš	Razítko podatelny:
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2020/21	
E-mail diplomantky/diplomanta: tomas.wld@seznam.cz	
Studijní obor/forma studia: Mediální studia/distanční	
Předpokládaný název práce v češtině: Prvky propagandy ve vyobrazení černobylské havárie v československém tisku	
Předpokládaný název práce v angličtině: Elements of Propaganda in the Image of the Chernobyl Disaster in Czechoslovak Press	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: <i>ZS 2012/2013</i>): (diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí) LS 2021/2022	
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): 26. dubna 1986 se v ukrajinském Černobylu odehrála nejhorší jaderná havárie v dějinách lidstva. Kromě masivních ztrát na lidských životech (odhaduje se, že nepřímo na následky radiace zemřely statisíce lidí) měla havárie devastující dopady na přírodu ze širokého okolí. V první části své práce pomocí odborné literatury popíšu realitu, tzn., jak k havárii skutečně došlo, jak probíhala a jaké měla následky. Poté prostřednictvím analýzy článků v dobovém československém tisku (Rudé právo - ústřední deník KSČ; Mladá fronta - ústřední deník SSM; Týdeník aktualit - vydávala v tehdejší ČSSR sovětská Tisková agentura novosti a články by zde mohly být odlišné) se pokusím přinést komplexní obraz o tom, jak byla černobylská havárie podána československým čtenářům v porovnání s realitou. Vyobrazení havárie budu zkoumat také v dobovém zpravodajství Československé televize. Dále použiji komparaci s americkým The New York Times, ale ani ten nemohl tehdy disponovat všemi informacemi a bude zajímavé sledovat, jak pravdivě byla realita reflektována zde. O této události a jejím mediálním obrazu, resp. zamlčování a bagatelizaci ze strany československých médií, již bylo jistě napsáno mnoho. Podstatnou část své práce proto zaměřím na průzkum archivních fondů Rudého práva a ÚV KSČ a vyvrátím či potvrdím hypotézu, že se zde nachází důkazy o pokynech novinářům, jak o havárii psát.	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): 1.) Úvod - vymezení tématu, stanovení cílů a předpokladů práce 2) Černobylská havárie – popis tragické události z 26. 4. 1986, jejích důvodů a následků 3.1) Systém řízení médií v tehdejší Československu 3.2.) Archivní fondy Rudého práva a ÚV KSČ – existuje důkaz o pokynech československým novinářům, jak o havárii informovat? 3.3) Zobrazení černobylské havárie v dobovém československém tisku 3.4.) Zobrazení černobylské havárie v dobovém zpravodajství Československé televize 3.4) Zobrazení černobylské havárie v dobovém americkém tisku – komparace 4) Závěr	
Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy): 1986. Národní archiv, redakční archiv RP	

<p>Národní archiv, fond Tiskové podniky KSČ, Praha   Národní archiv, fond KSČ – Ústřední výbor 1945-1989   Rudé právo, Mladá fronta, Týdeník aktualit, zpravodajství Československé televize   Digitální archiv The New York Times</p>
<p>Postup (technika) při zpracování materiálu: Budu používat obsahovou analýzu textů v dobových periodikách. V teoretické části budu využívat kompilační postup, budu vycházet z odborných publikací, které pojednávají o černobylské havárii a z literatury zaměřující se na sovětskou propagandu.</p>
<p>Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):</p> <p>KOLEKTIV AUTORŮ: Zkáza Černobylu. Czech News Center, 2016. ISBN: 978-80-87033-40-1</p> <ul style="list-style-type: none"> - Soubor reportáží a faktických informací týkající se události z roku 1986 a havárie černobylské jaderné elektrárny. <p>SIEBERT, F; PETERSON, T.; SCHRAMM, W.: Four Theories of the Press: The Authoritarian, Libertarian, Social Responsibility, and Soviet Communist Concepts of What the Press Should Be and Do. University of Illinois Press, 1956.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Přínosná analýza sovětských způsobů manipulace mediálního publika a způsobů uplatňování svých propagandistických cílů v tisku. <p>THOMPSON, Oliver: <i>Mass Persuasion in History. An Historical Analysis of the Development of Propaganda Techniques.</i> Edinburgh, Paul Harris Publishing, 1977.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Další z knih zabývajících se problematikou propagandy. Typologicky ji rozděluje do několika kategorií a a vysvětluje jejich specifika. <p>STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet. Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Na základě dovedností získaných z této knihy budu analyzovat články v dobovém československém tisku – Mladé frontě a Rudém právu. <p>FIDELIUS, Petr: Řeč komunistické moci. 2016, Triáda (1. vydání: 1998). 290 str. ISBN: 978-80-86138-03-8</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kniha zabývající se rozбором jazyka a sémiotiky komunistické propagandy 70. a 80. let, mimo jiné v Rudém právu. Pro analýzu článků o chilském puči bude tedy tato kniha vysoce přínosná.
<p>Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)</p> <p>Mediální obraz černobylské jaderné havárie na stránkách vybraného československého/českého a amerického tisku. Radka Krocová. 2013.</p>
<p>Datum / Podpis studenta/ky</p> <p>.....</p>
<p>TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:</p> <p>Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:</p>

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:	
Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.	
Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.	
Suk, Pavel, PhDr., Ph.D.	
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga	Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE NA IKSŽ VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Seznam příloh

Příloha č. 1: ukázka článku z RP

Rudé právo, 29. 4. 1986, str. 7

Havárie reaktoru

MOSKVA (ČTK) — Rada ministrů SSSR v pondělí oznámila, že na Černobylské jaderné elektrárně (Ukraina) došlo k havárii, při níž byl poškozen jeden z reaktorů. Jak uvádí zpráva TASS, jsou podnikány kroky k odstranění následků a postiženým je poskytována pomoc. Byla vytvořena vládní komise.

Ve světě došlo k podobným haváriím nejméně jednou. Jak uvádí TASS, havárie v Černobylské jaderné elektrárně je první havárií tohoto druhu v Sovětském svazu.

Příloha č. 2: ukázka tajného dokumentu z archivu ÚV KSČ

Dopis náměstka ministra paliv a energetiky místopředsedovi vlády z 21. 7. 1986

I. NÁMĚSTNÍK MINISTRA
PALIV A ENERGETIKY ČSSR
a
sekretář
Vládní havarijní komise
Ing. Milan KOZÁK

V PRAHE DNE 21. července 1986
Č.j.: 01245 /86

Výtisk č.: 1
Počet listů: 1
Utajovaná přílohy: 1/12
Ostatní přílohy: -

NÁRODNÍ ARCHIV
ZRUŠEN STUPĚŇ UTAJENÍ
Důvod: p. m. i. 186/2000
PhDr. Alena Nosková
Datum: 4. 4. 06 Podpis: [signature]

Vážený soudruhu místopředsedo vlády,

na základě Vašeho pokynu Vám v příloze zasílám koneč-
né znění původní zprávy pro předsednictvo vlády ČSSR upra-
vené podle připomínek členů VHK. Zpráva hodnotí činnost
Vládní havarijní komise za období od 1.6. 1983 do 31.5.
1986 v oblasti organizační, řídicí a věcné vč. plnění úko-
lů z usnesení předsednictva vlády ČSSR č. 185 z 15.9.1983.
Podstatná část závěrů a opatření shrnutých do návrhu usne-
sení předsednictva vlády ČSSR byla začleněna do usnesení
PV ČSSR ke zprávě o činnosti VHK v souvislosti s havárií
jaderné elektrárny v Černobylu.

Se soudružským pozdravem

Příloha

Vážený soudruh
Ing. Ladislav Gerle, CSc.
místopředseda vlády ČSSR

P r a h a

5-5
22. 7. 1986 [signature]

ÚŘAD PŘEDSEDNICTVA VLÁDY ČSSR
vstupní číslo:
došlo dne: 22. VII. 1986
podařilo se: 1 listů
utajovaná přílohy: 1 číslo 12
ostatní přílohy:
příloha číslo 20
Č.j.: 11514 w

sovětská vláda nemůže posoudit, nebo kon-
trolovat dopad černobylské katastrofy a že
země. Redakce Izvestije doplnila NSR i jiná
konzentrací, v němž pokračovala dopln
částmi vojvoděch úřadu spolkového kanc-
elvary NSR v Sverdlově, že životní a zdraví
i zájme občanské.
Očividně ani zradka zveřejní, ani zveřejní
kosti tehdy předvídat, že v jaderné
doplnění a. Výběra k havárii s únikem radia-
ce střediska, je jedním z, vyzkoumá
oblasti Otepse Zainorietski připustil, že
výsledky územně radiace v prostoru Mlána,
je byla spolekka přiznávána. Očrnobylu,
byla důsledkem incidentu v jaderné elek-
trárně v Hanumu.
Ve stejné době, kdy velvyslanec NSR
v Moskvě posl dopis do Izvestij, v Bonn
skytí vydavatelí tohoto listu Theo Sommer-
rovi Hans Blix po svém návratu z SSSR,
získal jte dojem, že Rusové po požátek-
tím zveřejnění zveřejní sířaci zcela profes-
sionálně. Údělají všechno správně? A
jedním dostatečně rychle? — zeptal se
Sommer. — Rekl bych, že ano, zněla odpo-
věď. «Nabyl jsem dojem, že mají velkou
moc a autorita a byli s to udělat všechno,
co považovali za potřebné. Rekl Blix
o těch, kteří likvidovali havárii a její ná-
sledky. Blix zdůraznil nutnost vyvozovat
střízlivé závěry a podotkl, že svědčila pře-
znaných opatření přijatých v západní
Evropě byla zbytečná. Dva dny předtím
vystupl shodný názor v interview pro Ca-
sopie Der Spiegel i Rossen. Na otázku té-
kající se následků černobylské havárie pro
jiné země odpověděl, že dávka radioaktivi-
ty, kterou dostali obyvatelé sousedních zemí,
nebude mít vážné následky.

Ústát v neštěti

Pod lakovými titulkami přinášely sovětské
listy soubory výřezků z dopisů a telegramů
čtenářů i souvislosti a havárii
v Černobylu. Jejich proud narstál den za
dnem.
Nabízky pomoci při likvidaci následků ha-
várie u jednotlivců i kolektivů.
Přicházely z celého Sovětského svazu, i
z míst, kde se důsledky havárie nijak ne-
mohly projevit. Jsem ochoten zúčastnit se
jakýchkoli prací při likvidaci následků ha-
várie v Černobylské jaderné elektrárně s
K. Amstanov, inženýr-mechanik, odborník
na plynoturbinová zařízení, Čerpadla a
kompresory, Moskva. Jsem fyzik, věk 30
let, zdrav, mohu dělat cokoli... Během
své dovolené chci zatím pracovat na lik-
vidaci následků havárie v Černobylské ja-
derné elektrárně. Dovoleno si mohu vzít
lůžko, — Paskušov, Grolzoy, A o vysídlení
na práci do Černobylu žádala brigáda bul-
kozistů z Alagiru.

Lidé evakuovaní z nebezpečné zóny byli
na nových místech ubytováni organizova-
ně, podle plánu. Ale i bez plánu, soudě
podle dopisů do novin, by nezůstali bez
střechy nad hlavou.
V místech, kam byli evakuováni přešle-
li, bylo ochotných lidí víc než dost.

... a z tohoto počin se již v násled-
cích.
Desítky reaktorů způsobila radioakti-
vní zamoření území kolem elektrárny
o rozloze asi 1000 čtverečních kilometrů.
V této oblasti se přesílala vypouštějí kom-
plektní práce a byl zastavena práce
v podnicích na státech i jinde. Jen pří-
mo v okolí znečistěná území dosahují ho-
tovaní národního hospodářství se ztrátou
kvalit.
Politické bylo vzalo na vědomí, že so-
větská prokuratura zahájila trestní řízení
proti osobám, které mají vlnu na heserii
v Černobylské jaderné elektrárně, a proved-
at právně materiály předány soudu.
Za závažné chyby a nedostatky v práci
lidem voly k havárii s těžkou následky.
Státního voparu SSSR pro bezpečnost pře-
seda v jaderné energetice Kulov, náměstek
ministra energetiky a elektřinikace SSSR
Sasarin, první náměstek ministra stře-
ho-strojinství Moskov a náměstek rok-
tels vědeckovýzkumného a konstruktivního
ústavu Iemeljanov. Zároveň jsou voláni
ředitel Černobylské jaderné elektrárny
Bruchanov byl vyloučen ze strany.
Bylo konstatováno, že vzhledem k zá-
važným nedostatkům v řízení Černobylské
elektrárny by měl být odvolán z funkce
také ministr energetiky a elektřinikace
SSSR Mejserec, jelikož však toto funkce
nevýkonává dlouho uděllo mu politické
bylo přistoupení stranického úřadu a upozor-
něno ho, že nevyhovují z tohoto případu
náležitě závěry, bude pokračovat ptar-
ní.
Výboru stranické kontroly při ÚV KSSR
důležitěmu výboru Komunistické strany
Ukrajiny a moskevskému nástěnému vý-
boru strany bylo uloženo, aby pojednaly
odpovědnost dalších pracovníků.
Na zasedání bylo zdůrazněno, že vý-
znamná a energetická opatření k odstrá-
nění následků havárie umožní v krátké
době podstatně změnit situaci v elektrár-
ně.

Často se obraceli na stranické i soudské
orgány: «Proč nepostaví nikoho k nám?
Oč jsou horší? Čižme se dotázat!»

Smazili se pomoci i peněz. Za pomoc
postupným z Černobylu bylo ve státní
bance zřízeno zvláštní konto č. 904. Lidé
posílali, kolik kdo mohl a chtěl: od něko-
lika rublů až po tisícovky rublů. Na konto
byly poukazovány i kolektivní pracovní
prémie. Lidé nastupovali do dobrovolných
nedělních směn a vydávale peníze poukaza-
vali na konto č. 904. V květnu uspořádali
populární uměci Michail Ulijanov, Alla
Pugačevová a další velký koncert ve spor-
tovním areálu Olimpijskij, jehož výtěžek
věnovali na konto č. 904. Druhý den mos-
kevský rozhlas ohlásil, že známí básníci
Rimma Kazakovová, Bella Achmadulinová
a Robert Rožděstvenskij pořídili v Domě
spisovatelů v Moskvě pozice a výtěžek bude
poukázán na fond pomoci postiženým.

Tři dny poté, co byla informace o kontě
č. 904 uveřejněna v Izvestijech, vzrostl stav
tohoto účtu z 6,5 milionu na 28,4 milionu
rublů.

Politické bylo ÚV KSSR vzalo na vědomí
úroveň a pracovní podmínky, které pro-
kazují důlní, odborníci, vědci, vojáci,
pří odstraňování následků havárie. Bylo
vzdáti zájmu, který mají být nej-
vyšší zájmy, budou významnější sově-
tí.
Politické bylo zdůraznilo, že havárie
v Černobylské jaderné elektrárně je zá-
važnou nehodou, a žež musí být v zá-
sady, vědecké, konstruktivní a projekto-
vé organizace v hospodářské státi a
stranické orgány musí vyvolat patřičné
závěry.

Politické bylo ÚV KSSR požádalo minis-
terstva a resorty, aby co nejdříve vypra-
vovali a uskutečňovali dodatečná opatření
v zájmu bezpečného provozu jaderných
elektrárn, v zájmu umešnění technologic-
ké kázně na všech stupních a zvýšení ná-
ročnosti pro bezpečnostní dodržování
provozních předpisů v reaktorech a dal-
ších zařízeních. Předpokládá se, že odstra-
ňující personál bude přeložen a puto-
brně atenci a že se rozšíří síť údržbních
a výcvikových středisek vyřazených spe-
cialistů trolejovými. Ústředí státního do-
zoru musí přísně kontrolovat práci všech ja-
derných elektrárn.
Maximální organizovanost, přesnost a
svědomitost v práci a šetrnost s materi-
álem a mistrovství směřují být základem pro
každý pracovní kolektiv v jaderné ener-
getice.

Vládní komise, ministerstva a resorty
SSSR a stranické a státní orgány Ukra-
jny a Beloruska byly zvlášť upozorněny,
že je důležité, aby byly ve stanoveném
termínu ukončeny všechny práce na za-
konoprávní a společlivém zneškodnění
havaryjného energetického. Bylo doporu-
čeno trvale kontrolovat plnění dodávek
strojů, dezaktivních prostředků a ma-
teriálů nezbytných pro odstranění násled-
ků havárie v Černobylské jaderné elek-
trárně. Profakcey úkolem je zajistit do-
statěk byt a objektů občanské vybave-
nosti pro evakuované obyvatelstvo. Jen

Poučení z havárie

Podle názoru sovětského vedení si lze
těžko představit budoucnost světového
hospodářství bez rozvoje jaderné ener-
getiky. A nesporné poučení z Černobylu, jak
Felix Michail Gorbačov, tkví v tom, že otáz-
ky bezpečnosti techniky a její bezpečnos-
ti nebývají prvotního významu. Ukrajnu
— těch, které jsou již v provozu, i těch,
které se v SSSR budují — se zprůhází
bezpečnostní opatření. Podle názoru sově-
tského vedení lze například uvázo-
vat o tom, jak zorganizovat v rámci MAAE
spolupráci zemí s celým postavením v ja-
derné energetice, na sestrojení úsporně-
šního a hlavně společlivějšího reaktoru nové
generace. Společlivost a bezpečnost ja-
derné energetiky se dostává na první mís-
to.

V této souvislosti, vedoucí sovětský
představitel navrhl zřídit mezinárodní re-
žim bezpečného rozvoje jaderné ener-
getiky na základě těsné spolupráce zaintereso-
vaných států. Kromě toho navrhl aktivněji

zapojovat do opatření zaměřených k zaji-
štění bezpečného rozvoje světové jaderné
energetiky Organizaci spojených národů a
také její specializované orgány, jako je
Světová zdravotnická organizace (WHO) a
Program OSN na ochranu životního prost-
ředí (UNEP). Jméno MAAE charakteri-
zovat Morris Rossen tento návrh jako ná-
mět, který zasluhuje co nejdůkladnější pro-
zornost.

Podpora tohoto sovětského návrhu ma-
na članskými státy MAAE posiluje naděje,
že spojenými silami docílí státy rozdílných
společenských soustav vyšší společlivosti
jaderné energetiky a že havárie jaderných
elektrárn už nebudou svět znepokojovat.
Pohled do budoucna by ovšem mohl být
ještě daleko optimistický, kdyby všichni,
kteří disponují jadernými zbraněmi, pod-
porili i další návrh SSSR — na zastavení
jaderných zkoušek, které Sovětský svaz
neprovádí již rok. Pač by se zrodila realitní
naděje, že se podaří odvrátit ABSOLUTNÍ
HAVÁRII — globální, jadernou katastrofu.

Jaderná bezpečnost ve světě je neup-
lňována bez zastavení historické plynutí na
jadernou válku a bez činné likvidace pro-
středků k vedení této války. Sovětský
svaz je navzdory zatěžovanému odporu so-
větskoprávního komplexu na Západě
přísně odhodlán usilovat o to, aby se ukon-
čily nerovnováhy program likvidace ja-
derných zbraní ve světě již do konce vy-
ššího století. Od vydání tohoto pro-
gramu 15. ledna 1986 Sovětský svaz na
všech rozbořových a omezení vývoje a
odstranění předkládal konkrétní návrhy
umožňující dosáhnout reálné dohody.

Memorandum o cestě k mezinárodní bez-
pečnosti musí být sportovní bezstranné ja-
derného zbrojení, přechod k reálným opa-
třením k omezení jaderných zbraní a za-
stavení jejich zkoušek. Světová veřejnost
očekává od americké vlády pozitivní odpo-
věď na nedostatečně moratoriu Sovětské-
ho svazu na jaderné vzbúhy. Skutečnou
omezit výzbroje by bylo nejlepšího pří-
spěvkem k přerušení míru a společlivé ja-
derné bezpečnosti.

Politické bylo ÚV KSSR vyjádřilo pov-
no přečtením, že ministerstva a resorty,
místní stranické a státní orgány i vedou-
cí pracovníci podniků a organizací proved-
dou příslušná opatření, aby co nejdříve
překonal následky havárie v Černobylské
elektrárně, zajistili přenos a bezpečnou
práci jaderných elektrárn a dále rozví-
jeli sovětskou jadernou energetiku v zá-
jmu národního hospodářství a všech pra-
covních.

Pravda, 20. 7. 1986

JOHR AVANESOV